

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Rozvoj pozitivní identity u romské mládeže ve
volnočasových aktivitách

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Kuchař, PhD.

Autor práce: Bc. Olga Hynoušová
Studijní obor: Pedagog volného času
Forma studie: prezenční
Ročník: šestý

2010

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma *Rozvoj pozitivní identity u romské mládeže ve volnočasových aktivitách* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím literárních pramenů uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

.....2010

.....
Bc. Olga Hynoušová

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Pavlu Kuchařovi, PhD. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, Mgr. Lence Čížkové za jazykovou korekturu a také pracovníkům NZDM VIP v Českých Budějovicích za vytvoření příjemného prostředí při realizaci mého výzkumu.

V poslední řadě také patří velké díky za ochotu a spolupráci všem respondentům, kteří se zúčastnili rozhovorů a umožnili tak nejen mě, ale především čtenářům této práce nahlédnout do jejich osobního života.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 IDENTITA.....	8
2 SPECIFIKA ROMSKÉ ETNICITY	11
2.1 Romština a romský etnolekt češtiny.....	12
2.2 Demografické rysy romské populace v České republice.....	16
2.3 Tradiční život Romů a jejich kultur.....	17
2.3.1 Romská rodina.....	17
2.3.2 Tradiční povolání Romů.....	22
2.3.3 Romské odívání a stravování	24
2.4 Posilování etnicity formou učení identifikací	25
2.5 Cikán nebo Rom?.....	27
2.5.1 Původ exo-etnonym.....	29
2.5.2 Nejčastější romská označení příslušníků neromské komunity.....	31
2.6 Historie	32
2.6.1 Odkud Romové přicházejí?	32
2.6.2 Odchod z Indie a příchod do Evropy	33
2.6.3 Příchod Romů a jejich přijetí na našem území.....	34
2.6.4 Pozitiva a negativa situace po roce 1989 až do současnosti.....	39
3 FORMOVÁNÍ IDENTITY JAKO CELOŽIVOTNÍ PROCES.....	41
3.1 Vývoj identity v období dospívání, adolescence (15-20 let).....	42
3.1.1 Pozitivní složky romské identity.....	49
3.1.1.1 Deklarace vlastního romství.....	49
3.1.2 Negativní složky romské identity.....	51
3.2 Koncept duální identity.....	53

4 ROMSKÁ MLÁDEŽ A VOLNÝ ČAS	54
4.1 Začátek je v rodině.....	56
4.2 Typické znaky romského myšlení a jazyková bariéra.....	58
4.3 Výchova a metody výchovy aplikované na práci s romskou mládeží.....	59
4.3.1 Model výchovné metody Dona Bosca.....	60
4.3.2 Model identitní práce.....	61
4.4 Volný čas jako prostředek osobnostního rozvoje.....	63
4.5 Volnočasové aktivity jako jedny z možností podpory a rozvoje pozitivní identity u romské mládeže.....	66
5 VÝZKUM	68
5.1 Cíl výzkumu a hypotéza.....	68
5.2 Výzkumná otázka.....	69
5.3 Metodika	69
5.3.1 Charakteristika sledovaného souboru.....	69
5.3.2 Použité metody.....	69
5.3.3 Strategie.....	71
5.4 Analýza dat	72
5.4.1 Diskurzivní analýza dat.....	73
5.4.2 Obsahová analýza dat.....	76
5.4.3 Interpretace.....	76
6 DISKUZE	78
7 ZÁVĚR	79
Seznam použitých zdrojů (literatury)	81
Seznam zkratk	85
Seznam příloh	86
Přílohy	87
Abstrakt v českém jazyce	90
Abstrakt v anglickém jazyce	91

ÚVOD

Téma práce: „*Rozvoj pozitivní identity u romské mládeže ve volnočasových aktivitách*“ jsem si především vybrala z důvodu, že soužití romské komunity s majoritní společností se stává v dnešní době velmi často diskutovanou otázkou. Po tři roky jsme pracovala jako terénní sociální pracovník (streetworker) s uživateli drog v Českých Budějovicích. Při této práci jsem se často setkávala v romských vyloučených lokalitách s mládeží, která užívala drogy. Tato problémová mládež trávila svůj čas v partách na sídlištích, kam se v posledních letech přestěhovalo mnoho romských rodin, které neměly na placení drahých nájmu ve městě. Proto jsem si položila otázku, zda práce s romskou mládeží se posouvá tím správným směrem – směrem k zapojení romské mládeže do života majoritní společnosti a současně zda je snaha uchovat jejich romství, udržet jejich identity.

Mou snahou je ukázat možnost řešení problému romské mládeže, která je mnohdy viděna jako ta, „*kteřá se chová patologicky a nemá zájem o přizpůsobení se majoritní společnosti*“. Je otázkou, zda by mělo docházet k tomu, aby lidé z majoritní společnosti měli učit jedince z minoritní společnosti se ve všem přizpůsobovat většinové společnosti a chovat se tak. Znamená to tedy popřít své romství, popřít svou identitu a začít se chovat podle požadavků majoritní společnosti? Existuje nějaké pojetí, které ukazuje v čem se přizpůsobit a do jaké míry? A toto byl také důvod k volbě tématu práce.

Cílem této práce je zkoumání identity u romské mládeže a možnosti jejího ovlivnění výchovou ve volném čase. Zabývám se otázkou: ***Je při práci s romskou mládeží důležité klást důraz na výchovu ve volném čase?*** Jak lze růstu identity pomoci v rámci Nízkoprahového zařízení (dále jen NZDM) VIP v Českých Budějovicích?

V prvních dvou kapitolách se seznámíme s pojmem identity, její důležitostí v životě a tradičním způsobem života Romů, jejich kulturou, tradicemi, historií. V druhé kapitole nahlédneme do vývoje Romské identity jako celoživotního procesu. Jak člověk hledá identitu, v čem jí může najít a jakým způsobem. Seznámíme se s pozitivními a negativními aspekty romské identity. Další kapitola

se zabývá o důležitosti rozvíjení pozitivního romství u Romů, volným časem a výchovou romské mládeže. Zde ukážu i několik příkladů „*dobré praxe*“ při práci s romskou mládeží. Závěrem této kapitoly nabídnu několik způsobů a možností, jak strávit efektivně čas s romskou mládeží s důrazem na rozvoj romské identity.

Výzkum je základem pro celou práci. Vycházím z hypotézy, **že u vzorku romské mládeže, kteří navštěvují NZDM VIP, jsou spíše rozvinuty negativní aspekty romské identity.** Při výzkumu jsme použila kvalitativní, hloubkové rozhovory s respondenty přímo v NZDM VIP. Zajímalo mě, jak romští mladí lidé prožívají svojí identitu, v čem mohou hledat odpovědi na otázku „*kdo jsem*“. A zda jim také může pomoci v hledání odpovědi na jejich otázky vychovatel či jiný pracovník, který s nimi pracuje. Z praxe vím, že práci s Romy se věnují Salesiáni, pracující ve střediscích pro mládež, kteří používají vlastní výchovný styl – preventivní. Dále sociální pracovníci, kteří pracují v NZDM. V mé práci jsem nastínila používané styly výchovy.

Výchovou můžeme velmi napomoci pozitivnímu hledání a budování identity mládeže. Vychovatel může být v tuto chvíli důležitým průvodcem na cestě poznání. Proto v této práci zkoumám identitu, abych jí mohla při práci volnočasového pracovníka využít.

Identita má své zdroje, jedním z nich jsou specifika Romů. Jedná se o znalost jejich tradičního způsobu života. I když se dnes mnoho z těchto tradic ztrácí, přesto mohou být v různé míře tyto prvky zachovány. Pokud tradice známe, pak chováním Romů daleko lépe rozumíme. Proto je důležité tato specifika znát.

V práci jsem převážně čerpala z odborné literatury od autorů publikací, kteří jsou našimi předními odborníky na Romy a na jejich život, např. (Davidová E., Hübschmannová M., Říčan P., Horváthová J. apod.). Jako další zdroj inspirace jsem použila seminář s Ivou Pellarovou, konaný v Praze v roce 2009 Českou asociací streetwork. Tento seminář byl pro mou práci významný. Pomohl mi i v mém osobním životě si zpracovat otázku náhledu na Romy a udělat si vlastní názor na tuto menšinu, bez něho by tato práce nemohla vzniknout. Čerpám také

z osobních zkušeností při práci s romskou mládeží na drogové scéně v Českých Budějovicích.

Mou snahou je proto pokusit se nabídnout pedagogům pro volný čas jiný rozměr práce s romskou mládeží.

MOTTO:

„I cesta může být cíl.“ (Petr Fiala)

1 IDENTITA

Celý život nás provází otázka: **„Kdo jsem? Jaký jsem? Jak mě vidí ostatní?“** Sami sebe zajímáme a bez oddechu po odpovědích pátráme. *„To, jak se vnímáme, jak se hodnotíme, jakou máme důvěru v sebe sama, hraje důležitou roli pro kvalitu našeho prožívání i pro náš život jako takový.“¹*

Identita dnes neznamená jen pojmenování, vyjádření totožnosti, stejnosti, ale i vyjádření těch charakteristik, kterými si osoba či společenství „zasluhuje“ uznání a úctu jiných, na kterých zakládá svou hrdost, důstojnost a čest. Při zkoumání identity je důležité, zda tu či onu charakteristiku považuje osoba za takovou, kterou si získává speciální uznání a úctu jiných, zda ji považuje za takovou, kterou nejde změnit. Mezikulturní zkoumání identity by mělo zahrnout i jak lidé dané doby a společenství mají chápat sami sebe, za co se jim v dané době a společenství dostává uznání a respekt.

Pojem identity používá v polovině minulého století **Erik H. Erikson**, významný euroamerický psychoanalytik. Ústředním tématem vývojového procesu podle Eriksona je **utváření osobní identity**, které úzce souvisí s vývojem ega.

¹ MORGENSTERNOVÁ, M. a kol. *Interkulturní psychologie, rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum, 2007. s.7. ISBN 978-80-246-1361-1

Než se objeví zralé ego, musí člověk získat přiměřený pocit identity. Erikson věří, že rituály dospívání jsou nástroji, kterými se potvrzuje získání identity a integrace ego.

Jeho pojetí systému ego se však liší od **Freudova**: ego se uplatňuje jak uvnitř myslí, tak ve vztahu k jejímu sociálnímu prostředí.²

Erikson také pojem identity používal především k označení určité celostní kvality duševního a duchovního života, která se objevuje v adolescenci.

„Mladý člověk přebírá za sebe odpovědnost, nově si uvědomuje, jaký je, na čem mu záleží, co opravdu v životě chce, co dokáže, čemu věří. Jde o kvalitu poznání, citu i vůle. Stále nové hledání identity, zápas o ni, trvá pak do jisté míry po celý další život.“³

Tedy jedním z klíčových úkolů vývoje člověka je najít odpověď týkající se prožívání toho, čím jedinec je (vlastní autenticity, jedinečnosti a konzistentnosti v čase a prostoru), ať už jako individuum nebo jako člen lidských společenství.

V interkulturní psychologii se můžeme setkat s pojmy **kulturní identita**, **etnická identita** a **národní identita**. Tyto identity mají společnou podstatu, která spočívá na pocitu příslušnosti jedince k určitému společenství a to na základě hodnot, norem či jinými rysy, se kterými se jedinec ztotožňuje.⁴ Já bych si dovolila do této kapitoly zahrnout i význam **osobní identity**.

Osobní identita je něco, co člověk naléhavě potřebuje. Mít ji, znamená vědět, kdo jsem a jaký jsem, kam patřím, co chci, co dokážu, na co spoléhám, čemu věřím...

Kulturní identita zahrnuje souhrn přesvědčení a postojů, které sdílejí členové kulturních skupin o sobě samých. Projevuje se jen v situacích, kdy se lidé setkávají s odlišnou kulturou.

Etnická identita (etnické vědomí) se projevuje v subjektivním vnímání sounáležitosti k určitému etniku, pro které je charakteristický společný jazyk,

² Podle DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2003. s.67. ISBN 80-7178-766-3

³ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. s.83. ISBN 80-7178-250-5

⁴ Srov. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. s. 120. ISBN 80-7367-280-4

historie, společenské hodnoty, ideály apod.⁵ Obsahem etnické identity jsou přesvědčení, hodnocení, postoje a stereotypy.

Národní identita zahrnuje vědomí určitých charakteristik národa a určitého jeho obrazu. Nejvyšší etnicitou je vazba k národnímu státu. Další jejím prvkem je národní hrdost a stud, které jsou výsledkem úspěchů a neúspěchů národa. Národní identita může být pevnou součástí osobní identity a může být její významnou oporou. Může však také škodit, ponižovat a rozvracet, pokud si svého národa neceníme.⁶

Identita mimo jiné znamená odlišnost od někoho jiného. Vědomí odlišností je základem každé identity. Tato odlišnost může být vnímána jako příležitost k poznání, ale také může být prožívána konfrontačně, nepřátelsky. ***Každá skupina má sklon vymezit se tím, čím se odlišuje od druhých.*** Členové této skupiny pak musí vydávat určité signály, odlišnosti, tak aby nesplynuli s okolím. Vytváří se tak **vědomí MY a VY**. Každá identita se mění a vyvíjí, zároveň se tedy mění i ti, od kterých se odlišujeme.⁷

Identitu lze posilovat výchovou a právě výchova ve volném čase nám ukazuje volné pole působnosti. Aby si mladý člověk mohl vytvořit pevnou důvěru v sobě samém, pozitivní hodnocení a vnímání sebe samého, je potřeba ukázat mu cestu a na této cestě ho doprovázet. Je to nelehký úkol pro oba zúčastněné...

Proto, abychom mohli porozumět Romům, musíme se seznámit s jejich tradičním způsobem života, jejich historií a způsoby chování

⁵ Srov. PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie, Praha: Portál, 2004. s. 120. ISBN 80-7367-280-4, PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie. Praha: Portál, 2004. s. 120 ISBN 80-7367-280-4

⁶ Srov. VLACHOVÁ, K. ŘEHÁKOVÁ, B. *Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě*, Praha: Karolinum. 1998 s. 498. ISBN 978-45-490-1274-0

⁷ Podle ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. s.87-88. ISBN 80-7178-250-5

2 SPECIFIKA ROMSKÉ ETNICITY

Pojem „eticita“ je pro multikulturní výchovu, pojmem ústředním. DEF: **Etnicita (ethnicity)** je „vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu“⁸

Etnicita je tedy souhrn vlastností či znaků vymezujících etnikum – je úzce spojena s prvky příslušné kultury, v našem případě tedy s prvky romské kultury. To, jak se projevuje etnická příslušnost, závisí především na tom, zda je vědomá a může být ze svobodné vůle jednotlivce proklamována či nikoli – jinak řečeno závisí na „etnickém vědomí“ (shodný pojem s pojmem etnická identita). DEF: Etnické vědomí je „*vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo rodového původu. Jako forma společenského vědomí je souhrnem názorů na původ, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky.*“⁹

Moderní historiografie vysvětluje, jak významnou roli sehrávala etnická identita při utváření národů. Touto zajímavou myšlenkou se budu zabývat v části, zaměřené na původ a historii příchodu Romů na naše území. Jednu důležitou vlastnost etnické identity bych zde ráda zmínila.

Etnické vědomí – jako každé vědomí, jež je v podstatě psychickým stavem prožívání – má v sobě složku emocionální.¹⁰

Tato emocionální složka může být v některých sociálních situacích silně dominantní a překrývat racionální složku etnického vědomí – připomeňme si např. „jak emocionálně vypjaté bylo etnické vědomí mnoha Romů při tragické události romského prince.

⁸ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova, teorie-praxe-výzkum*. Praha: ISV, 2000. s.18. ISBN 80-85866-72-2.

⁹ Tamtéž s. 19.

¹⁰ Podle PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. s. 50 – 53. ISBN 80-7367-280-4

Etnické charakteristiky Romů vytvářejí vlastní odlišnost Romů od ostatních etnik na celém světě.

Podle E. Davidové jsou etnické charakteristiky *vytvořený soubor pravidel, vnitřních zákonů, norem, hodnotového systému a normativního chování* v průběhu vývoje, z něhož vyrůstá i jejich tradiční způsob života a kultury. Podle stejné autorky je vědomí společného romského původu právě jedním ze základních etnoidentifikačních atributů.¹¹

Podstatným znakem etnika a etnicity je zpravidla jazyk a teritorium. V případě práce s romskými dětmi či dětmi z jiných etnických menšin je žádoucí, aby se učitelé a vychovatelé snažili poznat příslušnou kulturu, chápat odlišný způsob chování, který vyplývá z dané kultury.

Pojďme se tedy společně podívat na romský jazyk - romštinu a na demografické rysy romské populace v České republice.

2.1 Romština a romský etnolekt češtiny

Velmi významnou etnickou specifikou je jazyk, ten patří mezi nejdůležitější charakteristiky romského etnika. Romština je jazyk patřící do *indoevropské skupiny jazyků*, podskupina indo-iránská. Mnoho slov je přejatých z jazyků národů, jejichž územími Romové ve své historii putovali. Základem jsou slova indického původu, mezi nejstarší zápůjčky patří slova z perštiny a řečtiny.

Většinu Romů žijících v České a Slovenské republice bychom podle Davidové mohli rozdělit do několika dialektových skupin, které odpovídají jejich vnitřnímu členění subetnickému.

¹¹ Podle DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s.164. ISBN 80-7067-533-8

Členění podle dialektů.¹²

- 1) **Východoslovenský** – nejvíce rozšířený, hovoří s ním *téměř* 80% Romů, a to nejen na východním Slovensku, ale i v Čechách a na Moravě.
- 2) **Západoslovenský** - uchoval se a dodnes používá mnohem více starších autentických romských slov v porovnání s dialektem východoslovenským.
- 3) **Středoslovenský** – částečně odlišný dialekt skupin zde usedle žijících Romů
- 4) **Maďarský** – dialekt poměrně početné skupiny tzv. maďarských Romů žijících na jihozápadním a jihovýchodním Slovensku podél celé hranice s Maďarskem, jejichž romština je však ve slovní zásobě i jinak dosti ovlivněna maďarštinou.
- 5) **Dialekt českých a moravských Romů** – dnes již mluva malé skupiny Romů, ti však dnes hovoří romsky jen málo.
- 6) **Dialekt rumunských Romů** – je to početně nejmenší skupina žijící většinou na východním Slovensku, kam přišli v 19. století z Rumunska jako výrobci koryt a dalších dřevěných výrobků. Jejich romština je silně ovlivněna rumunštinou.
- 7) **Dialekt Olašských Romů** – je to zcela odlišný dialekt, kterým hovoří specifická skupina Olašských Romů, kteří i u nás až do roku 1959 kočovali. Tento jejich jazyk se uchoval v autentické podobě až dodnes, protože sami tito Romové si chrání svůj jazyk před vlivy okolí, stejně jako svůj způsob života a kulturu.
- 8) **Dialekt německých Romů – Sintů**, také zcela odlišný dialekt, který se u této počtem malé, ale specificky tradičně romské skupiny uchoval v autentické podobě, byť s mnoha zápůjčkami z němčiny. Zajímavostí tohoto dialektu je jeho tajemnost. Sintové mluví svým jazykem pouze

¹²Podle DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s.163 - 168. ISBN 80-7067-533-8

mezi sebou, nedopustí jeho ovlivnění ani odtajnění, dorozumívají se jím Sintové po celém světě.

Romové sice mají svůj svébytný a originální jazyk, ale při kontaktech s většinovou společností *jsou nuceni používat i jazyk většinové společnosti*. Tím dochází k tzv. **bilingvistu**. To znamená, že příslušník Romského etnika umí dobře jak česky, tak i romsky. Ne všichni se však dobře naučí oba dva jazyky. Romský jazyk byl v minulosti potlačován a Romové byli nuceni se učit česky. Češtinu se učili od lidí, kteří byli ochotní se s Romy bavit. Tito lidé však stejně, jako velká část Romů, žije a žila na okraji společnosti, a i proto čeština, kterou se měli možnost Romové od těchto lidí naučit, neodpovídá našim představám o spisovné češtině. Možná i proto nemalá skupina Romů mluví tzv. **Romským etnolektem češtiny**.

Romský etnolekt češtiny bychom mohli charakterizovat „*jako neustálenou formu nevlastního jazyka, který bilingvní populace užívá jako druhý*.“ Projevují se v něm interference, vlivy jazyka vlastního, prvního. Přenášejí se do něho hloubkové struktury původního etnického jazyka. Romský etnolekt češtiny je tedy česká fonetika, poznamenaná romskou výslovností, jsou to romské gramatické modely a sémantická pole romských slov vyjadřované českými výrazovými prostředky.¹³

Při svém výzkumu u romské mládeže jsem se setkala s tím, že většina z nich mluvila romským etnolektem češtiny. Jejich znalost romského jazyka je velice různá. Někteří znají pouze několik základních romských slovíček a frází, jiným jejich znalost romštiny dovoluje plynule mluvit romsky. Děti, které mluví plynule romsky, však obecně není mnoho. V běžné komunikaci naši klienti mluví většinou česky, nebo romským etnolektem češtiny. Romsky mluví v těch případech, když nechtějí, abychom jim rozuměli. Poměrně často to bývají situace,

¹³ Podle HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. 129 s. ISBN 80-244-0496-6

kdy se baví o nás, o zaměstnancích zařízení, nebo v případech, kdy je jejich řeč velmi vulgární.

Jejich jazyk v podstatě někdy funguje jako šifra, jíž rozumějí pouze oni. Jazyk má v takovémto případě funkci **sociální ochrany**.

Stejný názor má i Jean-Pierre Liégeois¹⁴, jenž vymezuje ještě další (socioidentifikační) funkce romštiny:

- 1) Vědomí vlastní příslušnosti ke skupině a zároveň uvědomění si odlišnosti této skupiny od skupin ostatních. Jazyk slouží jako vyjádření blízkosti, nebo odlišnosti, slouží k tvorbě a formování sociální identity a zároveň je i prvkem sociální identity.
- 2) Jazyk není vázán na území, rozhodující jsou společenské hranice, ty určují vlastní vnímání skupiny a skupiny, se kterou se komunikuje. V tomto rozlišování není podle Liégeoise tak důležitý obsah, ale forma. Jak autor dále uvádí, v tomto smyslu je jazyk v kontextu kulturních tradic neuchopitelný a nenapodobitelný, pokud mluvčí není součástí společenského celku.
- 3) Jazyk má také funkci odlišení se od cizího, majoritního okolí, které Romům nerozumí. Toto odlišení vyvolává pocit hrdosti a nadřazenosti.¹⁵

¹⁴ Zakladatel a ředitel Centre de recherche tsigenes (Výzkumné centrum romistiky) v Paříži, historik a sociolog

¹⁵ Podle LIÉGEOIS, J. P. *Rómovia, cigáni, kočovníci*. Bratislava: Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy, 1997. 272 s. ISBN 80-967674-2-9

2.2 Demografické rysy romské populace v České republice

Podle Kalibové je poznání a pochopení demografického chování romské populace důležité pro určení stupně jejího demografického vývoje a místa v rámci populačního vývoje v České republice.¹⁶

„Podle posledního sčítání lidu k 1.3.2001 v České republice se přihlásilo k romské národnosti 11 746 lidí. Zatímco při sčítání lidu v roce 1991, kdy počet obyvatel v České republice činil - 10 302 215 se k romské národnosti přihlásilo 32 903 lidí“¹⁷

Příčiny takového výsledku jsou dle Kalibové způsobeny několika faktory:

- a) **Neujasněnost základních pojmů** (národ, etnická skupina, etnický původ apod.) které nejsou ve společenských vědách z mezinárodního hlediska jednoznačně definovány. Tato skutečnost stěžuje vymezení sledované populace. Z praxe je známo, že do romské populace jsou v cizině zahrnovány osoby, které sice nemají romský původ, ale shodují se s Romy v jejich způsobu života. Proto je zdůrazňována nutnost vlastní etnické identifikace, a nikoli označování osob za příslušníky určitého etnika sčítacími komisaři.
- b) **Romové se** na základě vlastní historické zkušenosti **brání jakékoliv evidenci.**
- c) **Romové často nechápou přesný význam pojmu národnost** a ztotožňují jej se státní příslušností.

¹⁶ Podle KALIBOVÁ, K. Demografie Romů v České republice. In *Demografie*, 1997. roč. 39, č.1, s. 27-32.

¹⁷ *Národnostní složení obyvatelstva, Sčítání lidu 2001 – analýzy, Český statistický úřad* [on/line].[cit. 2009-12-31]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>

- d) *Řada z nich nechce být za Romy považována* a deklarují jinou národnost. Tento postoj vychází z odmítavých vztahů majority k romské minoritě a z postavení Romů ve společnosti.

2.3 Tradiční život Romů a jejich kultura

2.3.1 Romská rodina

Mluvíme-li my, příslušníci majoritní společnosti, o rodině, máme většinou v povědomí rodiče, děti a sourozence. Víme samozřejmě i o našich dalších příbuzných (strýcích, tetách, bratrancích, sestřenicích, neteřích atd.), ale považujeme je za tzv. „vzdálené příbuzné.“ Romové však považují za své blízké příbuzné všechny a romština má na rozdíl od češtiny pojmenování i pro děti sestřenic či bratranců.

Davidová tvrdí, že *„Romská rodina či spíše velkorodina je chápána v rozsahu tří až čtyř generací, je rozdělena do pěti až deseti domácností a vedena autoritou nejstaršího člena. Život v této velkorodině je podřízen širší skupině pokrevně spjatých příbuzných. Rodina je pro Roma nejdůležitější a největší hodnotou. Největším trestem pro Roma je tudíž jeho vyhnání z rodiny, neboť tím ztrácí veškeré sociální i lidské jistoty.“*¹⁸

Ve svém zaměstnání se setkávám převážně s romskou mládeží, jejichž předci předtím, než přišli k nám, žili na Slovensku v romských osadách usedlým způsobem života. Romský usedlý způsob života formoval do jisté míry identitu romských dětí, a proto je třeba věnovat tomuto druhu rodiny více pozornosti.

¹⁸ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8

Podle Davidové „trávili obyvatelé romských osad většinu času venku, kde také probíhal veškerý život, mimo jiné i vaření. Tento život v osadách byl velmi důležitý při *utváření etnické identity usedlých Romů*, jejich institucí, specifik a rysů jejich života. O některých zajímavých institucích a charakteristických rysech romské usedlé komunity bych se ráda zmínila v následujících odstavcích.

a) Sociální stratifikace

Významným stratifikačním faktorem bylo bohatství. To podle Davidové určovalo sociální status rodiny. *Na nejvyšší pozici stáli romští hudebníci*, kteří se jako první začali odlišovat od ostatních členů komunity a pokud měli možnost, tak odcházeli z osad a snažili se začlenit do majoritní společnosti. Hned *následující skupinou byli překupníci a lichváři*. Dle mého názoru se dnes pořadí těchto dvou skupin prohodilo. Provozování hudby je sice doposud u Romů velice ceněno, ale lichváři postupem času získali velký vliv. Lichvou v romských komunitách se zabývá i nadace **Člověk v tísni**, podle níž se v sociálně vyloučených komunitách v Čechách jeví jako velký problém *masivní provozování lichvy a tzv. úžernictví*. Rodiny, které jsou uvězněny v koloběhu stále narůstajících dluhů, kdy měsíční úrok dosahuje až 100 %, nejsou schopny uvažovat o ničem dalším, než jak sehnat peníze na vrácení nejbližší splátky. Rodiny se tak stávají na lichvářích závislé.

I podle mých zkušeností mají lichváři velkou moc v romských komunitách. Na ostatní skupiny s nižším sociálním statusem se lichváři a hudebníci dívají s despektem, jenž někdy způsobuje i mírné interetnické napětí. Myslím si, že rozdíly mezi jednotlivými stratifikačními skupinami u Romů brání jejich sjednocení. Také to je podle mého názoru jeden z důvodů, proč Romové doposud nevytvořili politickou reprezentaci, která by hájila zájmy cele minority Romů žijících na našem území.¹⁹

¹⁹ČLOVĚK V TÍSNI SPOLEČNOST PŘI ČT O. P. S. *Lichva v podmínkách sociálního vyloučení*. [online]. [cit. 2010-01-03]. Dostupné na WWW: <http://www.clovekvtisni.cz/terenniprogramy/lichva.php>

b) Pospolitost²⁰

Pospolitost je jedním z důležitých rysů Romů, a to i přes jejich výraznou sociální stratifikaci. Tato pospolitost se například v romských osadách projevuje sdružováním na prostranstvích mezi domky. V romských osadách podle Davidové „*probíhá totiž veškerý život venku*“. V takto pospolném způsobu života soukromí téměř neexistovalo. Podle stejné autorky se Romové sdružují velmi rádi, protože se v kolektivu cítí lépe a bezpečněji. Toto tvrzení dokazuje i má praktická zkušenost.

Klienti k nám v terénu nikdy nepřicházejí jednotlivě, ale skoro vždy po skupinkách. To samé platí i o jejich odchodech. Když se někdy pohybují v centru Českých Budějovic, potkávám Romy většinou ve skupinách. Romové se pravděpodobně mimo své domovy cítí daleko více ohroženi, a proto chodí raději ve skupinách. Domnívám se, že tento jejich strach či obava může rozvíjet jejich negativní vnímání sama sebe.

Romská pospolitost měla v osadách za následek přehlednost a evidentnost života. To vše mělo velký význam i pro sociální kontrolu života v osadách. Kontrolu prováděli bezprostředně hlavně starší členové jednotlivých pospolitostí. Tato kontrola probíhala formou sociálního tlaku.

c) Status, role a úkoly jednotlivých členů usedlých romských rodin²¹

Muž je velmi dominantní a všichni členové rodiny ho musí poslouchat. Podle Žlnayové²² se u slovenských Romů za dobrého otce a muže považoval ten, *který*

²⁰DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 85. ISBN 80-7067-533-8

²¹ŽLNAYOVÁ, E. aj. *Postavenie a úloha ženy - matky a muža - otca v rómskej rodine*. In *Romano džaniben*, 1996, roč. III, č. 1-2, s. 29-41.

²²Byla studentkou kursu romštiny u M. Hübschmannové a později i její spolupracovnicí. Spolu s H. Šebkovou nasbíraly bohatý jazykový materiál, který se stal základem pro řadu článků

nekonzumoval alkohol v nadměrné míře a dovedl se postarat o rodinu, když matka nemohla. Mezi jeho povinnosti patřilo postavit dům, obstarávání dřeva a jeho štípání.

Žena byla podle Davidové *v postavením nižším*, dokonce bychom mohli říci, že až v podřadném. Nejhorší postavení měla **mladá nevěsta**, její status byl nejnižší v rodinné hierarchii. Postavení ženy se projevovalo také tím, že na veřejnosti žena kráčela vždy několik kroků za svým mužem. Muži po ženě chtěli, *aby milovala, rodila a vychovala děti a dále aby obstarávala jídlo a domácnost.* Rozením dětí, se však postavení romské ženy postupně zvyšovalo.²³

V romských usedlých rodinách má zvláštní postavení **nejstarší bratr**, jak píše Šebková.²⁴ Mezi jeho povinnosti patří podílet se na mužských pracích. *Nejdůležitější je však jeho výsadní postavení mezi sourozenci*, kteří jej uznávají a podřizují se mu pro jeho sílu a stáří. V této roli může být nahrazen jen výjimečně (například z důvodu mentálního postižení) bratrem mladším. U staršího bratra se předpokládalo, že je ze všech sourozenců nejsilnější a nejzkušenější. Nejstarší bratr také zodpovídal za své sestry, hlídal je, aby byly počestné, radil také při výběru partnera své sestry. Podle Šebkové může dokonce rozkazovat své vdané sestře a pokud matka ovdoví, stává se nejstarší syn faktickou hlavou rodiny.

Dle mého názoru postavení staršího bratra ještě do určité míry mezi dnešními mladými Romy existuje.

a publikací a zejména pro učebnici romštiny. Podílela se na vzniku romsko-českého a česko-romského slovníku a na založení časopisu Romano džaniben.

²³ Podle DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 124. ISBN 80-7067-533-8

²⁴ Spolu s E.Žilnayovou nasbíraly bohatý jazykový materiál, který se stal základem pro řadu článků a publikací a zejména pro učebnici romštiny.

„Když někdy chci něco po dětech, popřípadě se jich na něco ptám, tak se občas stane, že mne pošlou za svým starším bratrem, který za ně většinou rozhodne.“²⁵

Postavení nejstarší sestry je podobné a skoro stejně zodpovědné jako postavení nejstaršího bratra. Nejstarší sestra zastupuje matku a jejím úkolem je dohlížet na děti. Nejstarší sestra již musela ve věku kolem devíti let zvládnout úklid, praní a základní vaření. Ve věku dvanácti let už musela umět vařit úplně. Sestra musela poslouchat nejstaršího bratra, i když byl o dva, tři roky mladší. Pokud však byla starší o 6 až 7 let, tak ho už poslouchat nemusela a on ji také neposlouchal.²⁶

Zde můžeme sledovat to, že romské děti od útlého věku jsou vedeny k samostatnosti a brzy s nimi rodiče jednájí jako s dospělými lidmi, rovnocennými partnery. Pravděpodobně díky tomu je jejich sociální chování a cítění velmi vyspělé, zároveň však jsou příliš brzy ochuzeny o bezstarostnost dětství.

d) Výchova a příprava na život v rodinách usedlých Romů²⁷

Dívka je vychovávána tak, aby v rodině svého muže obstála **jako manželka, žena v domácnosti a matka**. Dívka se však hned po svatbě hospodyní nestane. Nejprve má status **mladé nevěsty**, který je velmi nízký. Mladá nevěsta stojí na nejnižším žebříčku rodinné hierarchie, proto, že je mladá žena navíc cizí. Toto období trvá 2–3 roky a je velmi tvrdé, protože mladá nevěsta u nikoho nemá zastání. Teprve až se jí narodí dvě nebo tři děti a odejde s manželem do nového

²⁵ ŠEBKOVÁ, H. Úloha nejstaršího syna v romské rodině. In *Romano džaniben* 1996, roč. III, č. 1-2.

²⁶ Podle ŽIGOVÁ, A. *Nejstarší sestra a její postavení v tradiční romské rodině*. In *Romano džaniben*, 1966, roč. III, č.1-2, s. 65-70.

²⁷ Podle KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 37-45. Disertační práce. Univerzita Palackého. Fakulta pedagogická. Katedra antropologie a zdravotní vědy. Vedoucí práce: Doc. RNDr. J. Klementa, DrSc

domu, tak teprve pak se stává hospodyní. Dívka je na vdávání připravena kolem 15 let. V tomto věku už musí umět pečovat o domácnost, děti a manžela.

Chlapci byli vedeni k tomu, aby se naučili tradiční rodinné řemeslo. Chlapci se podle Žlnayové snažili svého otce ve všech jeho pracích napodobit, a to už od velmi útlého věku. Velkou roli hrála *identifikace syna s otcem jako vzorem.*²⁸

Podle Říčana²⁸ romská rodina za poslední generace velmi zeslábla. Nesvědčí jí vytržení s tradiční velkorodiny a soudržné obce. Dnešní situace v některých romských rodinách bývá velmi kritická. Podle stejného autora dnes můžeme v romských rodinách zaznamenat násilí na dětech, jejich těžké zanedbávání v důsledku alkoholu a drogové závislosti.²⁹

2.3.2 Tradiční povolání Romů³⁰

Tradiční řemesla usedlých Romů měla velký význam. Nejenže přinášela Romům finanční a materiální produkty, ale *význam tradičních řemesel Romů spočíval v tom, že Romům umožňoval zapojení se do sociálního systému tehdejší společnosti, kde měli svoji roli.*³¹

²⁸ Prof. PhDr. Pavel Říčan, CSc. je český psycholog specializující se na oblasti psychologie osobnosti, vývojovou a klinickou psychologii.

²⁹ Podle ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. s. 44 – 46. ISBN 80-7178-250-5

³⁰ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 245. ISBN 80-7067-533-8

³¹ Podle HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 173. ISBN 80-244-0496-6

a) Kovářství

Kovářství patří mezi typická romská povolání. Podle Davidové neměl romský kovář svou vlastní kovárnu. „Většinou pracoval vsedě nebo vkleče, kovadlinu měl zaraženou do země.“ Kováři většinou vyráběli hřebíky, podkovy, atd.

b) Hudebnictví

Hudebníci byli vždy mezi Romy velmi ceněni a měli vysoký společenský status. Romští muzikanti nejčastěji hrají své skladby v čardášovém rytmu. Hudba je ovlivněna tangem i foxem, svůj význam má i populární hudba. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že Romové svou hudbu doslova milují. Mnoho mladých Romů jezdí pravidelně na romské festivaly a dnešní dobu provázejí romské kapely, které se přizpůsobují mladým lidem. Nejenže na romských festivalech můžeme vidět a slyšet tradiční romské kapely, v posledních letech mají na festivalech své místo také romské kapely hrající funky, hip-hop, pop. Tyto kapely každým rokem přivádějí na tyto festivaly stále více mladých Romů. Ze známých romských hudebníků bych mohla jmenovat **Věru Bílou, Idu Kellerovou**.

Kromě kovářství a hudebnictví se Romové věnovali výrobě *košťat, košíků, zabývali se také korytářstvím a tkaním*. Mezi další řemeslo patřila výroba nepálených cihel ze slámy a hlíny.

Dnes již romská tradiční řemesla zdaleka nemají takový význam jako v minulosti. V současné době se podle Českého rozhlasu³² většina pracujících Romů živí prací v nekvalifikovaných dělnických profesích - ve stavebnictví, při těžbě dřeva, na železnici, při různých výkopových pracích, při očištění měst apod.

³² ČESKÝ ROZHLAS 7 – RADIO PRAHA. *Historie a původ Romů*. [online]. [cit. 15. 9. 2005]. Dostupné na WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530>

2.3.3 Romské odívání a stravování

Odívání Olašských Romů si dodnes zachovává některé své tradiční prvky oblékání. Souvisí to i s jejich izolovaností, která pramení z jejich minulosti kočujících Romů. Oděv vyjadřoval i sociální status ve skupině. Podle Davidové bylo pro Olašské muže charakteristické *nošení klobouku*. Stejná autorka tvrdí, že pro ženy byla charakteristická *široká dlouhá sukně*, výrazně barevná, která měla zevnitř velkou kapsu, kam se mohla vejít celá slepice. Velmi důležitým doplňkem oblečení byly i šperky, které nosili jak muži, tak i ženy. Šperky podle Hübschmannové³³ mají tu výhodu, že v sobě koncentrují majetek, dají se lehce přenášet, jsou pod neustálou kontrolou a také ukazují na společenskou prestiž vlastníka.³⁴

Usedlí Romové *neměli tradiční oděv*, jehož některé charakteristické znaky by se udržely do současnosti jako u Olašských Romů. Oblečení romské mládeže je dnes *velmi závislé na ekonomické situaci rodiny*. Dnes už není pravidlem to, že mládež, která je z majetkově chudších poměrů, by většinou chodila v jednom oděvu, ve kterém by chodila skoro pořád. Dnešní mládež má dostatek oblečení, jež odpovídá trendům majoritní společnosti.

Podobně jako u Olašských Romů, tak i u usedlých Romů *měly stravování na starosti ženy*. Nejčastějšími potravinami byly maso, mouka a omastek. Mezi velmi časté a oblíbené jídlo patřily různě upravené halušky a nudle. Za slavnostní jídlo bylo považováno tzv. **hulki**, což je zelný list plněný mletým masem. Dalším tradičním jídlem je tzv. **goja**. Jedná se o jitrnice, jež jsou plněná směsí, která je velmi podobná těstu na bramborové placky.³⁵

³³ Doc. PhDr. Milena Hübschmannová, CSc. byla průkopnice a zakladatelka české romistiky.

³⁴ Podle HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. 129 s. ISBN 80-244-0496-6

³⁵ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 245. ISBN 80-7067-533-8

2.4 Posilování etnicity formou učení identifikací

Romové žijící v České republice se setkávají s otevřenými i skrytými projevy diskriminačního chování ze strany majority. Stále je běžné, že romské děti a mládež jsou automaticky zařazovány do speciálních škol, že dochází k diskriminaci při přijímání Romů do zaměstnání, při jednání na úřadech, jsou časté případy omezování jejich vstupu do restaurací a jiných veřejných zařízení, dochází k verbálním či fyzickým útokům z důvodu etnicity. Tyto skryté projevy diskriminačního chování ze strany majority se ukázaly i u romské mládeže při výzkumu, který je podkladem této práce.

Mnohé sociální kategorie, které jednotlivci začnou přijímat a používat, se naučí v rodině. Při vzrůstající sociální různorodosti se děti naučí již ve velmi útlém věku rozpoznávat a očekávat míru odlišnosti a akceptovat, že svět kolem nich tvoří lidé, kteří se od nich mohou lišit. Ve věku tří let umí mnoho dětí vyjádřit slovy své reakce na různou barvu pleti. Nejen, že si uvědomují svou barvu, ale vyjadřují také to, jak se jejich barva liší od barvy ostatních. Zároveň s tím, jak se děti učí rozdíly mezi tvary a barvami, začínají také kategorizovat lidi.³⁶

Do doby, než zahájí první ročník školy, začnou děti vědomě vnímat „rasové“ a etnické rozdíly. Většina těchto vývojových kroků se odehrává v rámci rodiny a souvisí s rozvojem identity dítěte. Definováním těchto kategorií a toho, „*kdo je stejný jako my*“, pomáhá rodina rozvíjet skupinovou identitu dítěte na základě sociálních hodnot, společného jazyka, etnického nebo národnostního původu, náboženství či sdílených zkušeností kladné nebo záporné povahy.³⁷

³⁶ Podle VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. s. 89-112. ISBN 80-246-0956-8

³⁷ Podle ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. s. 103. ISBN 80-7178-250-5

Žít ve společnosti a aktivně se do ní začlenit, dodržovat její normy, přijímat sociální role, komunikovat a zúčastnit se sociální interakce se dítě učí ve styku s druhými lidmi na základě sociálního učení.

Sociální učení je považováno za *psychologický mechanismus socializace*. Lze jej definovat jako osvojování si komplexních způsobů chování a jednání přiměřených určité sociální situaci. Produktem sociálního učení jsou tedy sociální role, postoje, hodnoty, ideály apod. Sociální učení lze rozdělit na formy (druhy), které jsou spíše různými projevy jednoho komplexního děje, než naprosto autonomní rozdílné způsoby učení. Za základní formy sociálního učení jsou považovány *sociální posilování, imitace a identifikace*. *Učení identifikací* má mnohé společné rysy s učením nápodobou. Opět jde o situaci, kdy jedinec přejímá chování druhého člověka. Jiný je však motiv. Při identifikaci se vybírá objekt (vzor) nápodoby, přejímán je celek, oproti učení nápodobou, kdy je přejímáno pouze určité chování.³⁸

Identifikace znamená ztotožnění a přejímání chování je způsobeno citovým vztahem nebo obdivem k určité autoritě, kterou jedinec napodobuje, protože by chtěl být jako ona. Identifikace je běžná v období dětství, kdy dítě chce „**být jako on**“ a identifikuje se s rodičem, ke kterému má citovou vazbu. Identifikace s modelem je častá také v období puberty, kdy to nejsou rodiče, ale jiné idealizované osoby.

Proto učení identifikací považuji za velmi významné ve své práci. Pedagogové by měli brát v potaz při výchově a vzdělávání tento psychologický mechanismus socializace.

³⁸ Podle VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. s. 131-145. ISBN 80-246-0956-8.

2.5 Cikán nebo Rom?

Jak tedy vlastně říkat našim spoluobčanům, kteří jsou jiní než my??? Mají jinou barvu pleti, jiné způsoby chování (nad kterými mnohdy kroutíme hlavou a zdají se nám být nesmyslné) **...jsou opravdu tak jiní než my?** Jak jim říkat?

Mezi označením Cikán a Rom je významový rozdíl. Endo-etnonymum Rom užívá většina Romů v Evropě a na Balkáně, když se chce označit etnickým názvem.

Ke skupinám, které se nazývají jiným endo-etnonymem, patří například *Sinti* (žijí převážně v Německu, severní Itálii, na Balkáně, ale i v ČR a jinde v Evropě), *Manuš* (ve Francii), *Kale* (ve Španělsku, Finsku), *Romaničel* (v Anglii a USA).

Slovo Rom se jako etnonymum v těchto skupinách nepoužívá, můžeme se s ním setkat jako s označením osob romského původu nebo v názvu jejich jazyka (např. *romanes*).³⁹

Autonyma Kale, Manuš a Romaničel pocházejí z romského jazyka: „*kalo* – černý, *manuš* – člověk, *Romaničel* vzniklo sloučením dvou slov *romano* ohavo – romský syn / chlapec.“⁴⁰

V České republice žije 5 skupin Romů, z nichž pouze Sinti nepoužívají endo-etnonymum Rom. Přívlasky jako čeští a moravští, slovenští, maďarští a olašští naznačují svébytnost těchto subetnických skupin, sebeidentifikaci jejich členů, případně odlišnou historickou zkušenost, rozdílný dialekt romského jazyka apod.

Na mezinárodním fóru se název Rom objevil poprvé 8. dubna 1971, kdy její účastníci prvního mezinárodního kongresu Romů v Londýně včlenili do názvu reprezentativní organizace RIJ – Romano Internacionalno Jekhipen, dnes IRU – Internacionalno Romani Unia – (Mezinárodní romská unie). Představitelé Romů tehdy také poprvé na mezinárodní úrovni deklarovali endo-etnonymum Rom jako oficiální název příslušníků romského etnika. V březnu 1979 se

³⁹ Podle VZDĚLÁVACÍ PROGRAM SPOLEČNOSTI ČLOVĚK V TÍSNI, Projekt varianty [on/line]. 2002. [cit. 2009-09-14]. Dostupné na WWW: variamty.cz/cdrom/podkapitoly/bo2romové/17.pdf

⁴⁰ PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s.9. ISBN neuvedeno

IRU – International Romaňi Union (Mezinárodní romská unie) stala členem OSN, sekce mimovládních organizací. Do roku 1971 se tedy Romové nazývali Romy jen mezi sebou. Ostatní – kromě odborníků – ani jejich skutečné jméno neznali.⁴¹

Označovali Romy nejrůznějšími exonymy: „*Cikáni* (česky), *Cygaňe* (rusky), *Zigeuner* (německy), *Zingari* (italsky), *Tsiganes* (francouzsky), *Gypsies* (anglicky), *Gitanes* (francouzsky), *Tattare* (švédsky), *Bohemiens* (francouzsky)“⁴²

Všechna tato exonyma ukazují, že Neromové nevěděli, kdo Romové jsou, odkud přišli. Časem získala tato slova negativní, jiné významy. Autority bývalého komunistického bloku proklamovaly národnostní politiku zaručující všem národnostem stejná práva. Romové však podle tehdejších hledisek nesplňovali „*povinné znaky*“ národa podle stalinské definice: národ je historicky vzniklé společenství lidí, jehož znaky jsou společné území a jeho trvalost v čase, společná řeč, kultura a hospodářský život.

V Československu byli Romové z možnosti mít národnostní práva vyloučeni. Dostali nálepkou „sociální skupiny s odumírajícím etnicitou“ a oficiální název „*občan cikánského původu*“ naznačoval, že jsou určeni k programové asimilaci. Název Rom bylo zakázáno používat jakožto symbol etnoemancipačního procesu. V bývalé ČSSR se Romové poprvé oficiálně prezentovali názvem Rom na půdě **Svazu Cikánů-Romů**, který vznikl v důsledku politického a společenského uvolnění během Pražského jara 1968. Trval od srpna 1969 do března 1973. K jeho zrušení přispělo také Memorandum, v němž Romové požadovali politický statut a včlenění jazykových a etnických práv do ústavy. Endo-etnonym Rom bylo opět vystřídáno „občanem“ cikánského původu“ a teprve v údobí přestavby se nepozorovaně začal vracet zejména na stránky odborného tisku. 21. listopadu 1989 se ustavila Romská občanská iniciativa (ROI) a jako jedna z prvních

⁴¹ Podle VZDĚLÁVACÍ PROGRAM SPOLEČNOSTI ČLOVĚK V TÍSNI, Projekt varianty [on/line], 2002. [cit. 2009-09-14]. Dostupné na WWW:varianty.cz/cdrom/podkapitoly/bo2romové/17.pdf

⁴² FRASER A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s.10. ISBN 80-7106-212-X

organizací se připojila k Občanskému fóru. Název Rom deklarovali její představitelé jako oficiální označení příslušníků romského etnika v ČR.⁴³

2.5.1 Původ exo-etnonym

Původ dvou v Evropě nejrozšířenějších exo-etnonym:⁴⁴

1) Cikán

Názvy jako české Cikán, německé Zigeuner, slovenské Cigán, francouzské Tsigane, maďarsky Cigányok atd. jsou pouze exo-etnonyma, nenesou žádné jiné významy. V romském jazyce se neužívají.

Tato exo-etnonyma byla odvozena z řeckého slova Athinganoi. V byzantských pramenech se slovo objevuje již v 8. století, ve větším množství od století dvanáctého. Řecké slovo Athingani znamená „nedotknutelní – lidé, kteří nechtějí, aby se jich ostatní dotýkali, nechtějící být dotýkáni“. Původ slova Athingan zůstává dodnes předmětem výkladů. Podle některých badatelů bylo slovo Athinganoi „označením pro příslušníky cizí heretické sekty, která se v oblasti Malé Asie věnovala věštění a černé magii. Romové měli být s touto sektou omylem ztotožněni, neboť se stejně jako oni věnovali magii, vzhledem se výrazně odlišovali od místního obyvatelstva, a navíc přicházeli ze stejné oblasti. Pobyt na maloasijském území mohli Romové převzít některé prvky místní kultury a zvyklosti, které byly typické i pro sektu Athinganů. Je však také možné, jak míní někteří byzantologové, že termínem Athinganoi byli od počátku nazýváni právě Romové. Za sektu kacírů mohli být označeni církevními autoritami díky provozování z tehdejšího hlediska velmi nebezpečných, a proto odsuzovaných

⁴³ Podle VZDĚLÁVACÍ PROGRAM SPOLEČNOSTI ČLOVĚK V TÍSNI, Projekt varianty [on/line], 2002. [cit. 2009-09-14]. Dostupné na WWW: variamty.cz/cdrom/podkapitoly/bo2romové/17.pdf

⁴⁴ Tamtéž

*činností i praktik. Dle duchovních se měli lidé vyvarovat setkání s těmito heretiky, a především je neměli vpouštět do svých domovů, „neboť učí d'ábelské věci“.*⁴⁵

V minulosti byl spojován s heretickou křesťanskou sektou. Díky nejnovějším výzkumům v byzantologii se objevily nové skutečnosti. Už v byzantských pramenech je tento název odvozován ze zvyku oddělovat se od jiných skupin obyvatelstva. Právě tak je možný i opak, totiž že z jejich jména je odvozena charakterizace.

Proč chtěli být nositelé názvu Athinganoi nedotknutelní? Pravděpodobně se jedná o zvyk z Indie. Možná, že ostatní měli jiné zvyky a zásady, a proto byli pro Athingany „rituálně nečistí“. Možná jedli „nečisté maso“ nebo prali mužské a ženské prádlo dohromady a dělali jiné věci, pro Athingany nepřijatelné. Proto s nimi Athingani nechtěli stolovat a jíst, aby se nestali marime (magerde) nebo prasto, jak říkají dnes olašští Romové a Sintí. Možná proto, že se od ostatních odtahovali, dali jim ostatní jméno „athingani“ – „*nechtějící být dotýkáni*“ nebo „nedotknutelní“. Tuto zvyklost dodržovali a dodržují Indové od pradávna a tuto zvyklost dodržují dodnes i některé skupiny Romů.

2) Gypsy

Exo-etnonyma jako anglické **Gypsy**, španělské **Gitanos**, francouzské **Gitanes** jsou odvozena od názvu **Aiguptos / Aiguptissa** (Egypt'an / Egypt'anka), které nacházíme ve starých byzantských listinách později než Athingani, nejpozději od konce 13. století.

Proč Byzantinci říkali Romům Egypt'ani? Považovali je za Egypt'any, byli Romové Egypt'anům podobní? Přicházeli některé skupiny Romů do Byzance přes Egypt? Nebo proto, že Romové žili na území uvnitř Byzance, které bylo nazýváno Malý Egypt? Takovouto oblastí byla například velká a poměrně známá romská

⁴⁵ Podle HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Člověk v tísni, 2002. In. *Interkulturní vzdělávání I: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísni, 2002. str.1-84. [on/line]. [cit 2009-11-14]. Dostupné na WWW: varianty.cz/cdrom/podkapitoly/d01kapitoly.pdf

kolonie zvaná **Gyppe-Malý Egypt** u města **Modon** (Methone) na západním pobřeží Peloponésu. Ale proč nesla toto jméno?

Jména pro Romy odvozená od slova Egypt'an se rozšířila v dalších stoletích po Evropě. Sami Romové, kteří přicházeli do Evropy v 15. století, označovali místo svého původu jako Malý Egypt. Tento název je podobný názvům: Malá Arménie v Byzanci (kde žili Arméni vyhnaní Turky ze své říše Arménie), Malá Judea v některých anglických městech, v českém prostředí jsou obdobné názvy Němčice, Německý Brod, Uherské Hradiště v Čechách (pojmenovaných podle německých a maďarských kolonistů).

2.5.2 Nejčastější romská označení příslušníků neromské komunity⁴⁶

Pro Romy, jakožto příslušníky často pronásledované menšiny, bylo rozdělení světa na Romy a Neromy existenčně významné. Podobně také Židé považovali za funkční označit každého, kdo nebyl Žid, společným názvem **goj**. Odlišná slova **čhavo / raklo** se užívají pro romského chlapce / neromského chlapce, stejně jako **čhaj / rakli** odlišuje romskou dívku od neromské.

Romský a neromský svět se vyznačoval odlišnými pravidly komunikace. Termín gadžo je exonymum, ne exo-etnonymum, neoznačuje příslušníka nějakého konkrétního etnika. Tento termín je nejrozšířenější v lexikonu všech romských dialektů v Evropě. Původně název pro neromského sedláka, dnes spíše obecně Nerom.

Druhotný význam gadžo / gadži je „manžel“/„manželka“ neromského původu, a v některých olašských dialektech označuje i romského manžela a romskou manželku. V některých dialektech se užívá termín goro – bílý – Evropan – běloch – Nerom – název původně naznačoval světlou barvu pleti a zevnějšku obecně.

⁴⁶ PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s. 8-10. ISBN neuvedeno

2.6 Historie

„Kulturu lze přirovnat k ledovci plovoucím na širém oceánu. Na první pohled vidíme jen malou část, jakýsi vrcholek nad vodou neuvědomujeme si skryté části. Možná tušíme, že se pod vodou v hlubinách něco skrývá, ale je obtížné poznat a pochopit hlubší vrstvy. Stejně tak je to s poznáváním cizí kultury. Nejprve si všímáme toho, co vidíme, a opomíjíme skryté části, které jsou tím nejdůležitějším pro porozumění a pochopení poznávané kultury.“⁴⁷

V následující části bych stručně představila historii Romů, protože historie je jedním s faktorů, které velmi ovlivňují formování identity národů. Někdy se nám některé zvyky, popřípadě způsoby chování zdají naprosto nepochopitelné. Když se však podíváme do historie, tak zjistíme, že některé zvláštnosti v kultuře a chování najednou dostávají své opodstatnění.

2.6.1 Odkud Romové přicházejí?

První a rozhodující krok k odpovědi na tuto otázku učinil v roce 1763 maďarský student teologie **Štefan Váli**. Váli dobře znal Romy ze své rodné země, a když se v Holandsku setkal s několika Indý, velmi ho zaujala jejich vzájemná podobnost. Zjistil také překvapující podobnost hindštiny a romštiny. Dnes již je jasné, že Romové pocházejí z Indie, dodnes tam žije skupina, která jim je jazykově příbuzná, tzv. **Dómové**. Život a kultura dnešních indických domů dosud vykazuje mnoho shodných rysů s kulturou Romů. Příslušníci domských kast se i dnes věnují řemeslům, která jsou spjata s romskou tradicí (kovářství, kotlářství, košíkářství, výroba sít, práce s hlínou včetně výroby cihel, pěvecká, hudební a taneční produkce apod.⁴⁸

⁴⁷ MORGENSTERNOVÁ, M. a kol. *Interkulturní psychologie, rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum, 2007. s.7. ISBN 978-80-246-1361-1

⁴⁸ Podle MORGENSTERNOVÁ, M. a kol. *Interkulturní psychologie, rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum, 2007. s.1-6. ISBN 978-80-246-1361-1

Ze své pravlasti odešli někdy mezi 3. a 9. (10.) st. n. l. Klademe si však otázku, proč předkové dnešních Romů svou vlast opustili. Romové putovali na západ, což mohlo znamenat hledání lepšího živobytí. Někteří odborníci se domnívají, že důvodem k jejich odchodu mohl být i únik z území, kde se velmi přísně dodržoval kastovní systém. Dokonce někteří indologové a romisté se v poslední době přiklánějí k odvážné hypotéze, která předpokládá, že předkové dnešních Romů náleželi k původnímu obyvatelstvu Indie, jež bylo kolem poloviny druhého tisíciletí př. n. l. podmaněno již zmíněnými indoevropskými nájezdníky. (např. Mongolové nebo Arabové).⁴⁹

Romskou historii mohli nejpřesněji vypátrat lingvisté podle vývoje romských dialektů. Díky tomu, že vývoj jazyků má své zákonitosti, mohli lingvisté nejpřesněji určit dobu a místa pobytu.

2.6.2 Odchod z Indie a příchod do Evropy

Romové přicházeli do Evropy přes Malou Asii a Balkán, tedy oblasti, které patřily k tzv. Byzantské říši, po dobu několika staletí. První evropská písemná zmínka o Romech je z roku 1100 z Cařihradu. V této zprávě byli Romové označeni jako Anthinganoi. V důsledku tohoto omylu vzniklo velmi rozšířené pojmenování pro Romy, a to Cigáni (ve slovanských jazycích) i české Cikáni.

Dle názorů lingvistů a historiků Romové postupovali z Indie v závislosti na geografických podmínkách přes Mezopotámii na Blízký východ, do asijské části Turecka, kde se velká část Romů zastavila a setrvala asi tři století (12.-15. století). Tato doba jim pomohla v první orientaci v nové kultuře a ulehčila pozdější postup Evropou. Dále postupovali Romové podle toku řeky Dunaje do střední Evropy. Ze 14. století se objevují historické zprávy, které potvrzují přítomnost Romů v Uhrách. Přímo v oblasti dnešního Slovenska (první historická zpráva

⁴⁹ Podle HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Člověk v tísni, 2002. In *Interkulturní vzdělávání I: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísni, 2002. str.1-84. [on/line]. [cit.2009-11-14]. Dostupné na WWW:varianty.cz/cdrom/podkapitoly/d01kapitoly.pdf

o přítomnosti Romů na Slovensku je z roku 1322) se v 15. století pohybovaly romské skupiny, jejichž vůdci přijímali po vzoru dominantní společnosti pojmenování král nebo vojvoda (z toho se vyvinulo romské slovo *vajda* – starosta romské skupiny, osady). V 15. století již byli Romové rozptýleni po celé Evropě, Anglii a Skotsko z toho nevyjímaje.⁵⁰

2.6.3 Příchod Romů a jejich přijetí na našem území

Podle historických zpráv usuzujeme, že na naše území se dostali Romové až ve století čtrnáctém, anebo na začátku století patnáctého. První variantu dokládá: „*Popravčí kniha pánů z Rožmberka*“ z roku 1399, kde se dozvídáme o přítomnosti Romů na našem území - „...vedle několika Němců z Rakous v tlupě lupičské v jižních Čechách jistý cikán byl, Ondřejov pacholek“. Důkazem, že Romové k nám přišli až na začátku století patnáctého, je dokument „*Staří letopiscové čeští*“, který byl napsán v roce 1416. Zde se píše, že „...také toho léta vláčili se cikáni po české zemi a lidi mámili...“ Cesty Romů na naše i jiná území byly vždy doprovázeny přinejmenším velkou neochotou majoritní společnosti přijmout je ve svém kolektivu. Pro společnost byli vždy odlišní kvůli své etnické příslušnosti, svému náboženství, i kvůli svému postavení periferního sociálního společenství.⁵¹

Romům na své reputaci nepřidalo ani to, že mezi středověkými Evropany, jejichž život byl ovlivňován a určován náboženskými normami, se jejich přístup ke křesťanskému životu jevil přinejmenším jako vlašný. Sice ve většině případech Romové uznávali sami sebe za křesťany, ale pravidelné dodržování křesťanských rituálů jim bylo cizí. Navíc moc neuznávali církve a jejich nedůvěra k ní se logicky prohlubovala v dobách pronásledování Romů, v dobách, kdy je odevšad vyháněli, a v dobách, kdy u církve hledali pomoc a shledali se pouze se stejným

⁵⁰ PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s.1-6. ISBN neuvedeno

⁵¹ Podle DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 17. ISBN 80-7067-533-8

nepochopením jako u ostatních obyvatel. V romské lidové slovesnosti se můžeme setkat s humorným vyprávěním, jež popisuje právě vztah Romů k církvi.

„Exkomunikace Romů z církve pařížským arcibiskupem v roce 1427 byla podnětem k období, kdy byli Romové vyháněni, pronásledováni a beztrestně zabijeni. Tento stav trval až do poloviny 18. století. O vražedném pronásledování Romů bylo rozhodnuto v roce 1548 na sněmu v Augsburgu.“^{52 53}

„Mandát uzákoňující útlak Romů a o vypovídání Romů ze země vydal roku 1545 český král Ferdinand I. Bylo tedy rozhodnuto, že české země nebudou Romy na svém území trpět.“⁵⁴

Měli být sice vyháněni a pronásledováni, ale během toho neměli být fyzicky napadáni nebo dokonce pobiti. Ferdinand I. doslova zakazoval vraždění mužů a topení žen a dětí. Toto usnesení mělo paradoxně úplně opačný účinek-možná proto, že do Čech přicházeli další Romové ze západu, kde se vůči těmto Romům chovali daleko přísněji. Koncem 16. a v průběhu 17. století bylo pronásledování Romů mírnější - žili zde téměř jako svobodní kočovníci živící se žebráním, kejklářstvím a podobně. *„Následoval mandát Karla VI. z roku 1721, kterým bylo rozhodnuto o zabíjení dospělých Romů. Děti byly odjímány k převýchově.“⁵⁵*

Pronásledování končí v Evropě nástupem osvícenství, u nás za vlády Marie Terezie. Ta vyhlásila zákaz potulného života, mluvení vlastní řečí, nošení jiného oděvu, než bylo zvykem většiny obyvatelstva, uzavírat sňatky bez povolení úřadů. Děti byly nuceny chodit do školy. Soužití s místními obyvateli mělo stát na řízené asimilaci Romů - osvojení si způsobu života ostatních obyvatel a potlačení vlastní identity.

⁵² DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 15. ISBN 80-7067-533-8

⁵³ usnesení sněmu v Augsburgu říká: „...kdo cikána zabije, z žádného mordu vinen býti nemá.“ Z knihy DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 15. ISBN 80-7067-533-8

⁵⁴ Podle HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Člověk v tísní, 2002. In. *Interkulturní vzdělávání I: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísní, 2002. str.17. [on/line]. [cit 2009-11-14]. Dostupné na WWW: varianty.cz/cdrom/podkapitoly/d01kapitoly.pdf

⁵⁵ PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s.9. ISBN neuvedeno

Novousedlíci, nemohli mluvit svým jazykem, děti byly mnohokrát dávány na převýchovu do neromských rodin - šlo o násilnou asimilaci, která se nemohla setkat s celkovým úspěchem.

Před vypuknutím I. světové války žila většina Romů usedlým způsobem života. Během války však došlo k další migrační vlně (Romové utíkali zejména z Rakouska do Rumunska a Ruska), a tak se řada usedlých rodin vrátila ke kočování.

Přestože byli Romové za první republiky oficiálně uznáni za svébytnou národnostní menšinu, Československo nadále vůči Romům uplatňovalo zákon o potulce z roku 1885 a státní úřady jim nadále věnovaly mimořádnou pozornost. Kočovní Romové navíc museli žádat o kočovný list, jež úřady vystavovaly nejen za přísných podmínek, ale které kočovníky a jejich životní styl navíc značně omezovaly: „*kočovní cikáni...dostávali cikánské legitimace. Tj. knížka, která obsahuje na první straně evidenční číslo cikána, jméno a státní příslušnost.*“⁵⁶ Do lázeňských a velkých měst i rekreačních oblastí byl pro kočovné Romy vstup zakázán, což oznamovaly tabule u cest.

Ke konci třicátých let se do Československa uchýlila řada romských rodin, které prchaly z nacistického Německa a okupovaného Rakouska. Živelný příliv Romů do země vyostřil již tak nedobrý vztah místního obyvatelstva k tomuto etniku, averze vzrůstala zejména na venkově, kde byl nejvíce citelný a evidentní drobný parazitismus nově příchozích. Protiromské nálady podněcovala a přižívovala soudobá nejsilnější politická strana – Strana českého venkova (agrárníci). Na stránkách jejího periodika – deníku Venkov vycházely příspěvky s titulky jako: „*Cikáni, metla venkova*“, „*Co s cikánským neřádem*“ apod.⁵⁷

Před druhou světovou válkou žili v Čechách a na Moravě čeští a moravští Romové a němečtí Sinti. „*Z osmi tisíc Romů, kteří žili na území Čech a Moravy, přežilo zhruba šest set osob.*“ Protektorátní Ministerstvo vnitra vyhlásilo na podzim roku 1939 trvalé usídlení kočujících osob. O počtech a rozmístění

⁵⁶ Podle FRASER A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s.267-286. ISBN 80-7106-212-X

⁵⁷ Podle HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Člověk v tísni, 2002. In. *Interkulturní vzdělávání I: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísni, 2002. str.46. [on/line]. [cit 2009-11-14]. Dostupné na WWW:varianty.cz/cdrom/podkapitoly/d01kapitoly.pdf

dotyčných lidí měla poskytnout představu evidence kočujících osob, která podchytila asi 7000 kočovníků; převážnou většinu z nich tvořili Romové. Pro ty, kteří neuposlechli nařízení o usazení, byly v létě roku 1940 otevřeny kárné **pracovní tábory** (dle dobové terminologie byly určeny doslova „osobám štítícím se práce“) v Letech u Písku pro Romy z Čech a v Hodoníně u Kunštátu pro moravské Romy. V roce 1942 byly oba tábory na základě nařízení o preventivním potírání zločinnosti po říšskoněmeckém vzoru oficiálně změněny na sběrné tábory a od 1.8.1942 na tábory cikánské.⁵⁸

Otevřený postup vůči Romům jako nevyhovující „rase“ začíná po začlenění protektorátních úřadů do aparátu okupantů a vůbec v souvislosti s radikalizací po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Všechny osoby nad 14 let podchycené soupisem se měly napříště prokazovat již jen cikánskou legitimací. Občanské legitimace byly proto odňaty a zaměněny za cikánské i Romům usedlým. Popsaným způsobem byli všichni Romové včetně míšenců v protektorátu označeni a izolováni od ostatní společnosti. Evidované osoby byly rozděleny na dvě skupiny. První – menší a ze společenského hlediska poněkud problémovější skupina – byla i s celými rodinami ihned odeslána do nově otevřených tzv. cikánských táborů v Letech a Hodoníně.⁵⁹

Na rozdíl od předchozích typů internačních táborů, které byly na těchto místech před tím (zprvu kárný pracovní, poté sběrný), byl tzv. cikánský tábor (otevřený v létě 1942) určen nikoliv jen pro dospělé muže, ale pro celé romské rodiny, tedy včetně dětí a např. i těhotných žen. Tábory měly sloužit jako místa koncentrace Romů před jejich odsunem ke „*konečnému řešení*“ – do osvětimského vyhlazovacího tábora.

Rozhodnuto o nich bylo v prosinci 1942 – výnosem říšského vůdce SS Heinricha Himmlera o deportacích cikánů a cikánských míšenců do koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau (Osvětim-Březinka), kde byl k tomu účelu vytvořen speciální rodinný tzv. cikánský tábor. Od jara 1943 do července 1944 byla postupně deportována naprostá většina Romů z protektorátu

⁵⁸Podle PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s.9. ISBN neuvedeno

⁵⁹ Podle FRASER A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. s.267-286. ISBN 80-7106-212-X

do největšího komplexu koncentračních táborů. Z Romů deportovaných do Osvětimi z protektorátu své věznění nepřežila (kolem 5000 obětí). Po válce se vrátili do Čech a na Moravu, jež stále považovali za svůj domov, pouze jednotlivci z někdejších velkých rodin. Skupina českých Romů, do níž řadíme i Romy žijící na Moravě, byla jako celek zlikvidována, a právem je v této souvislosti možno hovořit o genocidě. Výrazně zdecimována byla také skupina německých Romů-Sintů. Romští navrátilci z táborů smrti již po válce zpravidla nenacházeli mnoho ze svých blízkých, Romové přicházející k nám tou dobou ze Slovenska byli na jiné společenské i kulturní úrovni, proto navazování kontaktů s jinými Romy bylo spíše nereálné. Navíc někteří z romských svědků holocaustu chtěli popřít svoje romství ať již ze strachu z opakování nedávných zážitků, či pro lepší budoucnost svých potomků. Za dané situace dochází k postupné asimilaci velké části přeživších českých Romů s většinovou populací. Tak byl završen proces integrace českých Romů do společnosti, který se v předvečer druhé světové války úspěšně rozvíjel.

V komplexu osvětimských koncentračních táborů našlo svoji smrt téměř 20 000 Romů z celé Evropy. Celkový počet romských obětí druhé světové války se odhaduje na půl milionu osob.⁶⁰

Nicméně již v padesátých letech se komunistický režim znovu hodlá s „cikánskou otázkou“ či „cikánským problémem“ vypořádat. „Občané cikánského původu“ jsou opět degradováni na jakousi asociální vrstvu a veškeré znaky jejich etnické identity musí být zničeny. Romové jsou nadále vnímány jako problém, a navíc problém sociální. Za jediný účinný prostředek řešení této neuspokojivé situace se pokládá asimilace, tj. přizpůsobení Romů k obrazu „řádných občanů“, přizpůsobení hodnotám a normám většinové společnosti, které automaticky platily za ideál.

V roce 1965 byl usnesením ÚV KSČ a vlády ČSSR zřízen Vládní výbor pro cikánské obyvatelstvo, jejímž hlavním úkolem bylo zapojit do pracovního procesu

⁶⁰ Podle HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Člověk v tísni, 2002. In. *Interkulturní vzdělávání I: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísni, 2002. str.50. [on/line]. [cit 2009-11-14] Dostupné na WWW: varianty.cz/cdrom/podkapitoly/d01kapitoly.pdf

všechny práce schopné Cikány, zničit romské osady a rozptýlit či přesídlit jejich obyvatele. V žádné obci tak například nesměl počet Romů převýšit pět procent.⁶¹

Skutečné problémy Romů se však zastíraly paternalistickou „péčí“, resp. plošně vyplácenými podporami, které Romy paralyzovaly a v mnohém je naučily spoléhat se až příliš na stát.

Nakonec by zde neměla chybět zmínka o „řešení cikánské otázky“ v době normalizace **Chartou 77**, která s naléhavostí, nedlouho po svém založení, upozorňuje, že *„hlavní překážkou řešení tzv. cikánské problematiky v Československu jsou dnes poruchy většinové společnosti“*

V sedmdesátých a osmdesátých letech se romská populace nadále de facto segreguje. K sedmdesátým letům minulého století patří také Vyhlášky ministerstva zdravotnictví, které požehnal sterilizacím, k nimž často docházelo bez vědomí romských žen.

2.6.4 Pozitiva a negativa situace po roce 1989 až do současnosti

Po listopadové revoluci v roce 1989 získali Romové v Československu poprvé status národnostní menšiny, který jim zajišťoval specifická práva příslušníků národnostních menšin:

- právo na vzdělávání se v mateřském jazyce
- právo na zajištění vlastní kultury
- právo na šíření a přijímání informací v mateřském jazyce
- právo na užívání mateřského jazyka v úředním styku
- právo na sdružování na národnostním principu
- právo na účast zástupců menšin na řešení věcí, které se jich dotýkají⁶²

⁶¹ Podle PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s.5. ISBN neuvedeno

Pozitiva⁶³

- *V prvních svobodných volbách v roce 1990 kandidovala do Parlamentu ČSFR první romská politická strana Romská občanská iniciativa a do federálního Parlamentu bylo celkem zvoleno za různé politické strany jedenáct romských poslanců.*
- *Začínají vycházet první publikace v romském jazyce. Svoje práce vydávají vynikající romští spisovatelé a básníci: Elena Lacková, Tera Fabiánová, Margita Reiznerová, Andrej Giňa a další.*⁶⁴
- *Vycházejí romské noviny a časopisy např. Romano vodi či Romano hangos*
- *Vzniká katedra romistiky na Filozofické fakultě UK, kterou založila průkopnice v tomto oboru, Dr. Milena Hubschmannová.*
- *O Romech se v různých kurzech učí pedagogové, policisté atd.*
- *Byla zřízena Mezirezortní komise pro záležitosti romské komunity (nyní Rada vlády), kde zasedají zástupci Romů a zástupci ministerstev*
- *V Brně bylo založeno první romské muzeum v Evropě*
- *JUDr. Emil Ščuka v Kolíně zakládá Romskou střední školu. Vyrůstá počet romských středoškoláků a vysokoškoláků, v současné době jsou pobočky této školy po celé republice*
- *Na úřadech vznikají funkce romských poradců a začíná se rozvíjet terénní sociální práce v romských komunitách.*
- *Začínají fungovat dotační programy, které jsou určeny přímo pro romskou komunitu.*

⁶² Podle *Romové po roce 1989*. In *Romové v České Republice* [on/line], 2009. [cit. 2009-09-14]. Dostupné na WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18394>.

⁶³ Podle PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s.1-6.. ISBN neuvedeno

⁶⁴ NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc:Univerzita Palackého, 2002. s.106. ISBN 80-244-0497-4

Negativa⁶⁵

- *Zájem médií o tzv. romskou otázku je setrvalý. Přicházejí zpolitizované kauzy (např. Matiční), které celou situaci komplikují a zamlžují.*
- *Rapidně se zvyšuje nezaměstnanost, vzniká nový životní styl: „život na sociálních dávkách“, rozšiřují se a vznikají nové vyloučené lokality.*
- *Užívání drog se rychle rozšiřuje, někdy zasahuje celé rodiny. Z dealerů se stávají uživatelé.*
- *Roste počet absolventů základních a zvláštních škol, kteří po ukončení docházky nepokračují ve studiu, jdou se přímo zaregistrovat na Úřad práce.*
- *Mnoho rodin požádalo o azyl v Anglii, Irsku, Belgii a Novém Zélandu. Mnozí migrují mezi těmito zeměmi a ČR. Mnoho dětí, proto nemá ucelené vzdělání a neovládá dobře ani jeden jazyk.*
- *Zvyšuje se počet rodin, které bydlí v provizorním bydlení, např. na komerčních ubytovnách, a již nemají možnost získat vlastní bydlení.*

3 FORMOVÁNÍ ROMSKÉ IDENTITY JAKO CELOŽIVOTNÍ PROCES

Konzumní a maloměšťácký způsob života začíná u řady Romů převažovat, mnozí přitom opouštějí své pozitivní tradiční hodnoty a projevují se i tak, jak by bylo neslučitelné s jejich předchozími hodnotami a vnitřními zákony skupiny, jimiž se romské komunity dříve řídily - zcela v rozporu s nimi je v současnosti časté tzv. odkládání dětí do kojeneckých a dětských ústavů, prostituce, podvádění jeden druhého apod.).

⁶⁵ Podle PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s.1-6. ISBN neuvedeno

Starší Romové, kteří byli vychováni tradičně a cítí své robství (romipen), jsou nešťastní nad tímto posunem hodnot u mladé i dnešní střední generace a pochybují o perspektivním vývoji Romů jako celku, bude-li vývoj postupovat takto dále, bude se ztrácet vlastní sebeuvědomění, vlastní romský jazyk a kultura a bude nadále převažovat materiální chápání hodnot v životě jako primární.⁶⁶

Co vůbec znamená cítit své romství? Je důležité pro Roma v této společnosti a v dnešní době cítit se Romem? A jak moc je to důležité pro dnešní romskou mládež? Chtějí mladí Romové udržovat své tradice, kulturu, jazyk? Nebo se spíše chtějí splynout v majoritní společnosti a popřít své romství? Jak tradiční život Romů souvisí s jejich identitou? Tak na tyto otázky, budu hledat odpověď v této obsáhlé kapitole.

Tradiční životní cyklus Romů se v posledních letech mění, v uvedené podobě se zachoval ještě ve východoslovenských romských osadách, přesto v životě českých městských Romů můžeme nalézt některé prvky, které přežívají a třeba nevědomě ovlivňují jejich dnešní životní cyklus. Proto je dobré poznat tradiční způsob života, který ačkoli doznal velkých změn, může pomoci lépe porozumět Romům.

3.1 Vývoj identity v období dospívání, adolescence (15-20 let)

Hledání a vytváření identity není jen záležitostí adolescence, nýbrž celého života. Základy zvolna rostou už od raného dětství – a na druhé straně i celý vývoj osobnosti v dospělém věku můžeme chápat jako ujasňování a upevňování, případně přetváření identity.

Avšak období adolescence je vrcholem **osobního zápasu o identitu**. To je důležité a významné k pochopení celé mé práce.

⁶⁶ Podle DAVIDOVÁ, E. *Co se zachovalo a co se změnilo?* IN Romové v České Republice 2000.[on/line]. [cit. 2009-09-14]. Dostupné na WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18571>.

Adolescence je velmi náročné období, kdy jedince v tomto období charakterizujeme jako někoho, kdo hledá své místo ve světě, učí se rozeznat sám sebe, překonává překážky a vlastní zmatenost.⁶⁷

Mít identitu znamená znát odpověď na otázku, kdo jsme, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět, kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života. Znamená to „*být pevně zakotven v tradici a podílet se aktivně na tvorbě budoucnosti, osobní i společenské*“.⁶⁸

Teorie ego identity podle Erika H. Eriksona vychází z psychoanalýzy, ale překračuje její rámec zdůrazňováním konstruktivní a psychosociální podstaty identity.

Identifikace se vytváří spojením⁶⁹

- a. *identifikací z dětství*
- b. *současných identifikací*
- c. *základních životních závazků*

Erikson odlišuje:

- a. **Ego identitu** – psychologický mechanismus, který umožňuje „narůstání jistoty, že vlastní schopnost udržet vnitřní jednotu a kontinuitu se rovná schopnosti udržet vlastní smysl jednoty a kontinuity pro jiné lidi.
- b. **Self identitu** – aspekt aktivního hodnocení, výběru a organizace sebevnímání.

⁶⁷ Podle ŘÍČAN, P. Cesta životem, vývojová psychologie. Praha: Portál, 2006. s.216-217. ISBN 80-7178-829-5

⁶⁸ Tamtéž s. 217

⁶⁹ Podle VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. s. 63-75. ISBN 80-246-0956-8.

Formování ego identity⁷⁰:

Identita se nevytváří postupně, ale v pubescenci nastává zlom – nalezení identity.

- a. **Krise identity.** Přichází na začátku adolescence. Výsledkem je buď dosažení ego identity, nebo konfúze (zmatení) identity. Každý vývojový stupeň obsahuje napětí mezi nalezením identity a zmatením identity. Toto tápání a hledání nazýváme krizí identity.

Krise identity je výraznější u humanitně orientovaných jedinců. Společnost je technicistní a proto přijímat roli technika je snadné a nekonfliktní.

- b. **Institucionalizované moratorium.** Je to čas (v adolescenci), který společnost jedinci věnuje, aby měl čas nalézt životaschopnou identitu. Je to čas, kdy může relativně beztrestně experimentovat s rolemi a hodnotami dospělého.
- c. **Boj mezi egem a superegem o dominanci.** Čím je boj těžší, tím silnější bude krize identity. V současné době je žádoucí dominance ega.
- d. **Stupně hodnotové orientace**

1. **premorální stádium** – u dětí, absolutní víra v autoritu
2. **ideologické stádium** – v adolescenci, jedinec se snaží asimilovat různé a často protikladné zdroje autority (podle prostředí). Jedinec se rozhoduje, která pravda povede jeho činy.
3. **etické stádium** – někdy v dospělosti, jedince si uvědomuje, že nakonec je to on, který nese zodpovědnost a důsledky za své činy. Každý jednotlivec je v jistém smyslu zodpovědný za celé lidstvo.

⁷⁰ Podle VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. s. 78-84. ISBN 80-246-0956-8.

V této kapitole se zaměřím i na pojem identity z psychologického pohledu. Srovnáním dvou nejpřednějších psychologů u nás: **Říčana** a **Vágnerové**, kteří vysvětlují cesty k hledání identity, vám čtenářům jistě ulehčí tento pojem pochopit a zaujmout vlastní stanovisko.

Říčan (2006) datuje období adolescence od 15-20 let. Tento autor „ohledává“ identitu ze dvou hledisek: *formálního* (tj. zabývá se její strukturou) a *obsahového* (tj. obsahový aspekt identity).

- 1) **Formální hledisko** - *adolescent chce změnu. Snaží se změnit sám sebe. Avšak jak píše ve své knize Říčan, tyto změny musí být vstřebány, nesmí ústít do životního chaosu. „Čím jasněji má člověk před sebou své cíle, čím dlouhodobější perspektivou je veden ve svém jednání, tím pevnější je i jeho vnitřní kontinuita“ (jáská identita).*
- 2) **Obsahové hledisko** - *do tohoto hlediska můžeme zahrnout především základní osobní motivy a hodnoty. Identita není úplná bez realistického poznání vlastních schopností. Také se v každé schopnosti opírá o přijaté mravní základy a o zkušenosti s jejich dodržováním.“*

Ještě stojí za to se zmínit o *sexuální identitě*, o jistotě vlastním ženským nebo mužským a o *identitě spirituální*, která je pro některé adolescenty základem celé životní orientace, dokonce jádrem osobnosti. Její hledání je složité především v naší, silně ateistické společnosti. Mladí lidé těžko hledají důvěryhodné spirituální vůdce.

„Potřeba vztahu k něčemu, co člověka přesahuje, co ho svým tajemstvím fascinuje i děsí, čemu se můžeme svobodně i radostně totálně odevzdat, je přitom podle C.G. Junga bytostně lidská a její nenaplnění je dokonce příčinou většiny neuróz ve druhé polovině života.“⁷¹

Vágnerová (2008) však rozděluje dospívání na dvě fáze. První označuje jako **ranou adolescenci**, jež je chápána jako *pubescence*. Přibližně je datována mezi

⁷¹ ŘÍČAN,P. Cesta životem, vývojová psychologie, Praha: Portál, 2006. s.220. ISBN 80-7178-829-5

11-15 rokem. V tomto období dochází k tělesnému dospívání, spojeným s pohlavním dozríváním, tj. pubertou. Mění se také zevnějšek dospívajícího a dochází ke změně způsobu myšlení. Druhou fází nazývá **pozdní adolescence**, a trvá přibližně od 15 do 20 let. V této části života se komplexněji mění osobnost dospívajícího i jeho společenské pozice. Důležitý sociální mezník je ukončení profesní přípravy a nástup do zaměstnání, nebo pokračování ve studiu. Tato fáze je zaměřena na hledání a rozvoj vlastní identity. Adolescenti hledají hranice svých možností, a proto někdy jednají extrémním způsobem.

Teprve na konci tohoto období dochází k citovému a rozumovému prohloubení a převládá pocit vnitřní síly. Mnozí adolescenti tedy vytvářejí svou vlastní identitu nápodobou vzorů, které znají a považují je za přijatelné.⁷²

Tady podle mého názoru, se stává romská komunita jedním z významných faktorů nápodoby vzorů pro vytváření identity, která však je v mnohých případech považována majoritou za nepřijatelný. Proč? Protože většina adolescentů přijímá identitu, která vyplývá z kontextu rodinného příběhu, případně jakou jim nabízejí jiní nebo jaká vyplývá ze společenského kontextu. Samostatně vytvářená identita bývá originálnější, konzistentnější a v budoucnu bude pravděpodobně lépe odolávat různým tlakům. Avšak každý jedinec není kreativní a nemá o sobě příliš odlišnou představu, než je model existence, jaký vidí běžně ve svém okolí.

V tomto období pokračuje proces osamostatňování a rozvoje identity dalšími dvěma fázemi.⁷³

- 1) *„Fáze postupné stabilizace. Na počátku adolescence dochází k postupnému vyrovnání vztahů s rodiči. To je znamením, že dospívající dosáhl určité samostatnosti, osvojil si zralejší způsoby chování, a nemá tudíž potřebu reagovat demonstrativními projevy. Pozitivním výsledkem*

⁷² VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. s. 264. ISBN 80-246-0956-8.

⁷³ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. s. 263-264. ISBN 80-246-0956-8.

této fáze je vytvoření nových pravidel soužití, které je vzhledem k tomu klidnější a méně konfliktní.

- 2) ***Fáze psychického osamostatnění*** – ukončení separace ze závislosti na rodině. Poslední fází individualizace je doba dosažení úplné samostatnosti a vytvoření takové identity, která potvrzuje jedinečnost osobnosti a je alespoň přibližně realistická. To znamená, že sebehodnocení adolescenta a jeho hodnocení ostatními lidmi se zásadním způsobem neliší. Taková identita může sloužit jako integrující a regulující mechanismus, který ovlivňuje budoucí směřování i aktuální chování a prožívání jedince. Dává jeho existenci určitý řád a smysl. Adolescenti ovšem často se svou identitou experimentují, hledají variantu, která by jim nejlépe vyhovovala.“

Taková identita se stává základem mechanismu, který integruje jednotlivé složky osobnosti a který reguluje budoucí směřování i aktuální chování a prožívání. Dává jedinci vnitřní řád tím, že mu odpovídá na otázku „kdo jsem.“

Na rozvoj osobní identity působí:⁷⁴

- a) ***Rodinný příběh*** – přijetí rodové tradice, nápodoba vzorů, které jsou považovány za přijatelné.
- b) ***Krize, které hledání doprovázejí.*** Nastávají, jakmile adolescent začne prosazovat svou vlastní představu.
- c) ***Blížící se role dospělého*** – je potvrzována signály (vykání, řidičský průkaz), které zpřítomňují další stadium–dospělost. (V tradičních

⁷⁴ Podle KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 78-94. Disertační práce. Univerzita Palackého. Fakulta pedagogická. Katedra antropologie a zdravotní vědy. Vedoucí práce: Doc. RNDr. J. Klementa, DrSc

kulturách jedinec prochází přechodovými rituály, kterými je do nové identity uveden.)

- d) **Růst svobody.** V moderních společnostech není život regulován tolika pravidly, jako ve společnostech tradičních. Jednání je pak vedeno touhou si vše vyzkoušet, což je spojeno s nezkušeností a z toho vyplývajícím rizikem.
- e) **Nástup sexuální aktivity.**

V období adolescence dochází k **diferenciaci podle pohlaví**. Dívky se definují prostřednictvím vztahu lidem. Identity dosahují spíše kooperací než soupeřením a dominancí jako chlapci.

Následkem neúspěchu při vytváření identity je **zmatení rolí**. Znamená to, že jedinec nenalezne svou identitu, nedojde k jasné představě, jakým člověkem je, kým se má stát nebo jakou roli by měl v životě zaujmout. Jeho chování je nesoudržné, nekriticky se přizpůsobuje okolnostem, v odlišných situacích vypadá jako někdo úplně jiný. Činy, které jsou jedincem pokládány za nemyslitelné v rámci rodiny, církve, či úzkého kruhu přátel, jsou konány bez rozmyšlení, například v podnikání. Zmatení rolí se také projevuje sníženým sebevědomím, nejistotou, dokonce stálými pochybnostmi o sobě. Zmatení rolí nezasahuje ani tak oblasti výkonů a úspěchů, jako spíše oblasti vztahů k druhým a k sobě samému.

*„Nová identita znamená rozchod s méně uvědomělou, naivní, ale přece jen fungující identitou dítěte, včetně pubescenta“.*⁷⁵

Říčan uvádí, že identita se může projevovat jak pozitivními, tak i negativními aspekty.

⁷⁵ ŘÍČAN,P. Cesta životem, vývojová psychologie, Praha: Portál, 2006. s.223. ISBN 80-7178-829-5

3.1.1 POZITIVNÍ SLOŽKY ROMSKÉ IDENTITY⁷⁶

3.1.1.1 Deklarace vlastního romství

Při posledním sčítání lidu se přihlásilo k romské národnosti velmi málo Romů. O důvodech tohoto malého počtu Romů deklarujících svou národnost je psáno v této práci taktéž. *“ Romové vědomě volí mezi veřejným přihlášením se ke svému národu a jeho zapřením. Tento aspekt dává jednotlivcům možnost volby, zda se ke svému romství přihlásí, či ne. U Romů, kteří se ke svému romství nehlásí, můžeme vidět snahu opustit národ a nesdílet jeho osud. To se mimo jiné může projevit i řídkým používáním romského jazyka, snahou změnit svůj zevnějšek, či vyšším sociálním statusem smíšených manželství.*

a) Etnická solidarita a vědomí národní jednoty

Velkou oporou pro rozvinutí pozitivního vnímání vlastní identity *může být vědomí, že jsem příslušník velkého a soudržného celku.* Tento aspekt ovlivňuje i princip rodového uspořádání v romském národě a svůj vliv si udržuje také kastovní systém. Aspekt etnické solidarity a vědomí národní jednoty může oslabovat *„fakt, že národ je široce rozvětven kulturně, jazykově, můžeme také pozorovat i celý rozdílný způsob života, kdy jednotlivé větve zdůrazňují svoji kmenovou identitu, jsou navzájem endogamní, žijí ve vzájemné izolaci a často mezi nimi vzniká nepřátelství.“*

b) Jazyk a literatura

„Jazyk, kterým lidé mluví navzájem mezi sebou, jeden ze základních znaků jejich etnické identity, kdy od jazyka se laicky někdy odvozuje příslušnost k určitému národu.“

⁷⁶ŘÍČAN,P. *S romy žít budeme-jde o to jak.* Praha: Portál, 1998. s.85. ISBN 80-7178-250-5

c) Tradiční způsob života

„Pokud je tento aspekt romské pozitivní identity rozvinutý, tak se projevuje Romskou rodovou pospolitostí, specifickou sociální strukturou, která má silná sociální pouta, dále také rodinnými klany a autonomními komunitami, jež se vyznačují solidaritou a pohostinností.“ Tyto pozitivní prvky tohoto aspektu však narušuje migrace. Pro tradiční řemesla, jež patří mezi další prvek, se bohužel v dnešní době nenachází uplatnění v takovém měřítku, aby to mohlo být ekonomicky významné.

d) Romská muzikálnost

K dalším největším přínosům romského národa patří vynikající hudební projev. Je škoda, že tato tradiční opora romské identity se poněkud vytrácí, jelikož právě v písních dokázali Romové vyjádřit to, co cítí a prožívají. Mnohé písně známe z filmu o životě Romů **„Cikáni jdou do nebe“**. Tento film však neprobudil národní sebevědomí Romů ani nepomohl ostatní majoritní společnosti pochopit romskou mentalitu. Romská muzikálnost a provozování hudby jsou významnou součástí romského životního stylu a Romové bývají na tuto součást své identity velmi hrdí. Bohužel romské kapely jsou většinou známé pouze mezi Romy a mají omezený přístup k mediím.

e) Povědomí vlastních tradic, znalost národní historie a hrdost na ni

Podle Říčana (2006) je *„zakotvenost v historii dalším důležitým prvkem národní identity.“* Stejný autor tvrdí, *„že oporou národní hrdosti a osobní sebeúcty může být vědomí kořenů v prastaré indické kultuře a skutečnost, že si národ na své předlouhé strastiplné pouti uchoval vlastní jazyk a ušlechtilá pravidla vzájemného soužití mezi členy rodu, že vytvořil nádherné kulturní dědictví a nyní spěje vzdor svému rozptýlení po celém světě k celonárodní jednotě.“*

f) Duchovní identita

Romové po příchodu do Evropy přijali, nebo byli donuceni přijmout křesťanství. Pro jednotlivé Romy se právě toto křesťanství může stát oporou osobní identity neboť Rom, jenž cítí křesťanství velmi vážně, ví, kým je, co chce a kam směřuje. Na druhou stranu však křesťanství může posílit asimilační snahu přispět k rozplynutí Romů v gádžovském prostředí⁷⁷

g) Antropologické rysy

Antropologické rysy řadí Říčan (2006) mezi pozitivní aspekty romské identity. Podle antropologů určité vzhledové rozdíly mezi Romy a příslušníky majoritní společnosti existují. V minulosti byly tyto znaky zneužívány k páchání zločinu, proto je po hrůzných zkušenostech z minulosti debata o těchto znacích velmi citlivá. Myslím si, že tyto hrůzné historické události by však neměly popřít existenci některých těchto znaků. Tyto znaky spoluvytvářejí národní identitu. Fyzická odlišnost nutí Romy, aby se vůči ostatním nějak vymezili a vytvářeli si tak svou vlastní identitu.

3.1.2 NEGATIVNÍ ASPEKTY ROMSKÉ IDENTITY⁷⁸

*„Narušují realistické sebehodnocení, vytváření kladných postojů k sobě samému a deformují vytváření sebeprojektu, protože neposkytují kladné sociokulturní hodnoty, ale naopak, hodnoty negativní. Tím ztěžují přijetí a růst silné osobní identity. Úspěšná prognóza takového jedince je problematická, jeho socializace a integrace je ohrožena“.*⁷⁹

⁷⁷ Podle PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) s.18. ISBN neuvedeno

⁷⁸ Podle Podle ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. s.92-94. ISBN 80-7178-250-5

⁷⁹ KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 124. Disertační práce.

a) „My, oběti těch zlých“ (Identita oběti)

Tento negativní aspekt romské identity je velmi silně spojen s romským pocitem ukřivděnosti. Tento pocit podle Říčana (1998) vychází ze zkušeností s rasismem, útlakem a násilím. Podle stejného autora vede pocit křivdy k následným postojům touhy po pomstě, vzdoru proti autoritám, úřadům a uzavírání se do mentálního ghetta.

b) „My, co chceme, aby nás nechali být“ (Identita izolacionismu)

Podle Říčana (1998) se v současných podmínkách velké nezaměstnanosti, hrozbě holobytů a útoků skinů na Romy objevuje u některých Romů pocit, jenž by se dal shrnout do věty: *Nechejte nás na pokoji*.

c) „My, co jim to ukážeme“ (Identita konfrontace)

Jedna z možností obrany kromě útěku (identity izolacionismu) může být útok. Podle Říčana se Romům, kteří ztratili mnoho složek (aspektů) své identity, nabízí možnost definovat sebe sama jako „my, kteří si to s vámi vyřídíme.“ Toto je identita bojovníka, jež podobně jako identita oběti a identita izolace má viníka, do něhož je možno promítnout všechny své frustrace.

d) „Gadžové mají pravdu, jsme jen na obtíž“ (Identita skrytého sebeopvržení)

Podle Říčana (1998) je již dlouhou dobu známá zkušenost, že opovrhované minority mají tendenci převzít negativní obraz, který si o nich udělala majorita. Tímto se podporuje vznik jakéhosi kolektivního komplexu méněcennosti.

3.2 KONCEPT DUÁLNÍ IDENTITY

Pro teorii i praxi je důležitý koncept duální identity, který nám umožňuje vidět romský problém z hlediska požadavků majority. Určuje míru přizpůsobení.

Již od 60. a 70. let 20. století je ve vztahu majority a minorit rozvíjena **teorie integrace**. Je postavena na **odmítnutí segregace** (vyloučení ze společnosti). Jejím hodnotovým jádrem jsou ideály svobody, rovnosti a solidarity.⁸⁰

Romové nejsou skoro vůbec přítomni ve vládních orgánech, parlamentních politických stranách, nepracují ve státní správě, ke které mají Romové nedůvěru, z těchto důvodů mluví Barša (1999) o politickém vyloučení Romů ze společnosti. Jak již bylo řečeno, Romové dosahují daleko menšího vzdělání než příslušníci majoritní společnosti, ta také dostatečně neuznává a nepodporuje rozvoj jejich skupinové identity, proto mluvíme o vyloučení kulturním. Velká romská nezaměstnanost, špatné podmínky bydlení, vyšší kriminalita a nízký sociální status svědčí o vyloučení sociálně-ekonomickém. Toto vyloučení je v rozporu s demokratickými hodnotami. Aby snaha o zlepšení situace byla efektivní, musí se do problému zapojit jak sami Romové, tak i příslušníci majoritní společnosti.⁸¹

Jedna z možností řešení tohoto problému je multikulturní integrace Romů do české společnosti.

„Jádrem multikulturní integrace je budování tzv. duální identity. To znamená, že **politická identita** (příslušnost k občanské společnosti, zapojení se do politického života, zastoupení v politickém systému) je doplněna veřejným uznáním kulturní identity (příslušnost k etnické, národní skupině).“⁸²

⁸⁰ Podle KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. Disertační práce. Univerzita Palackého. Fakulta pedagogická. Katedra antropologie a zdravotní vědy. Vedoucí práce: Doc. RNDr. J. Klementa, DrS

⁸¹ Podle BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999. 347 s. ISBN 80-85959-47-X

⁸² KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti*

Pro Romy to podle stejného autora znamená, že *jsou občany České republiky se všemi právy a povinnostmi* a zároveň je *veřejně uznána jejich romská etnicita*. Ze strany Romů je potřebné požadovat v rámci multikulturní integrace kromě přestování základních etnoidentifikačních faktorů, typických pro jejich národnost, *také* osvojení kultury majority jako osvědčeného prostředku komunikace v dialogu s většinovou kulturou.

V praxi jde o to, aby Romové *nabízené šance pro svůj rozvoj* dovedli *pevně uchopit*, aby se pak dovedli uplatnit a vydobýt si takové uznání, že například přijetí jejich kulturních symbolů do státních symbolů českého státu bude pro majoritní českou veřejnost možné.⁸³

4 ROMSKÁ MLÁDEŽ A VOLNÝ ČAS

Většina romské mládeže realizuje své volnočasové aktivity sama, nebo se zúčastňuje těch, které za jejich spoluúčasti připravují dospělí. V této kapitole se zaměřím převážně na způsob trávení volného času v NZDM, jejímž posláním je nabízet dětem a mladým lidem ohroženým sociálně nežádoucími jevy bezpečný prostor, kde mohou trávit volný čas a vytvářet netradiční volnočasové aktivity. Poskytovat pomoc a podporu v obtížných životních situacích prostřednictvím odpovídajících sociálních služeb a doprovázet své klienty obdobím dětství a dospívání.

Proč jsem si zrovna vybrala zařízení NZDM? Většina kroužků při DDM či při školách není navštěvovaná romskými dětmi či mládeží, a to z prostého důvodu – z **finanční nedostupnosti**. Jak jsme se již mohli dočíst v předchozích kapitolách,

Salesiánského střediska v Ostravě. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 94. Disertační práce. Univerzita Palackého. Fakulta pedagogická. Katedra antropologie a zdravotní vědy. Vedoucí práce: Doc. RNDr. J. Klementa, DrSc

⁸³ Podle BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999. 347 s. ISBN 80-85959-47-X

Romové většinou žijí z poskytovaných sociálních dávek, a nemohou si tudíž dovolit svým dětem platit kroužky či jiné aktivity, které jsou placené. NZDM je sociální službou, která je neplacená, vychází **z principu bezplatnosti, dobrovolnosti a především anonymity**. Pracují zde odborní sociální pracovníci, a pracovníci s pedagogickým vzděláním.

Tato kapitola bude převážně vycházet z mého výzkumu, který byl realizován v NZDM VIP v Českých Budějovicích, které pracuje s romskými dětmi a mládeží. Cenné informace jsme také posbírala v Salesiánském středisku taktěž v Českých Budějovicích a samozřejmě během své tříleté praxe s romskou mládeží na pozici terénního pracovníka.

„Podmínky výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování mají své zvláštnosti. Z hlediska vnitřních podmínek je důležité, že ve volném čase mají pedagogové dostatek příležitostí pro respektování a rozvíjení individuálních znaků osobnosti, zejména zájmů, schopností a potřeb.“⁸⁴

„Na základě činnosti, různorodosti obsahu a realizačních způsobů i růstu účinnosti volnočasových aktivit se jedinec stává nejen divákem a posluchačem, nýbrž také aktivním účastníkem, organizátorem a spoluvůrcem. Při tom rozšiřuje okruh svých znalostí a zážitků, a tím odkrývá a rozvíjí nové stránky a možnosti své osobnosti a zvyšuje četnost, intenzitu a vliv mezilidských kontaktů vznikajících během těchto činností. Takto se současně podílí i na pozitivní proměně přírodní a společenské skutečnosti i sebe samého. O alternativách aktivit a své účasti na nich se učí sám rozhodova, a tím spoluvytváří prostředí svého současného života i cesty jeho dalšího vývoje.“⁸⁵

Pro pochopení této kapitoly se nejprve musíme seznámit se způsobem výchovy v romské rodině a se znaky romského myšlení.

⁸⁴ HÁJEK, HOFBAUER, PÁVKOVÁ. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha: Portál, 2008. s. 73. ISBN 978-80-7367-473-1

⁸⁵ Tamtéž s.26

4.1 Výchova v rodině⁸⁶

„Rodina jako primární sociální skupina je pro rozhodující většinu dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy“⁸⁷

Způsob života tradiční romské rodiny jsme již poznali z předchozích kapitol. Jak ale vypadá výchova dětí v romských rodinách? Péče o děti v romské rodině se liší od té, na kterou jsme zvyklí. Romské matky na malé děti tolik nemluví, o to více se jich ale dotýkají. Osobní kontakt mezi členy rodiny obecně je více dotykový, jsou rádi blízko sebe, rádi se vzájemně dotýkají, nevadí jim stísněné prostory, nepožadují soukromí, jsou neradi sami. Zároveň se však přísně dodržují pravidla kontaktu mezi muži a ženami již od dětského věku.

Romské dítě bývá vychováváno v širší rodině s větším počtem sourozenců, než je zvykem v neromských rodinách. Je běžné, že pokud v jinak funkční rodině porodí dítě nezralá matka či se o dítě nedokáže matka postarat, dítě je přirozeně vychováváno

ostatními ženami v rodině, bydlí-li pospolu, a nijak tím jeho psychika neutrpí. Velmi častá je i příbuzenská péče, kdy jsou děti z nefunkční rodiny vychovávány tetou či babičkou, žijící jinde. Bohužel, tento přirozený jev je sociálními pracovníci dosud málo využíván. Obvykle argumentují, že nikdo z rodiny nemá dostatečné materiální podmínky pro výchovu dítěte, že v rodině se vyskytuje kriminalita či že příbuzní chtějí dítě do péče jen kvůli sociálním dávkám.

Láska k dětem je pro Romy typická. Je výrazně emocionální, až nekritická, zatímco formální pravidla a přísná sebekázeň nejsou na prvním místě. Děti jedí, když mají hlad, v mnoha rodinách jdou spát, až když se jim chce. Nejsou zvyklé slýchat neustálé pokyny, příkazy a zákazy jako neromské děti. Mezi romskými dětmi se díky této volnější výchově téměř nevyskytují neurózy. Nevýhodou takové výchovy však bývá snížená výkonnost a výdrž ve škole, později

⁸⁶ Podle VANČÁKOVÁ, M. Romské dítě v náhradní rodině. Praha: Občanské sdružení rozum a cit, 2008. s. 31-38. dostupné na http://nahradnirodina.cz/files/File/romske_dite_v_nr.pdf.

⁸⁷ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 56. ISBN 80-7178-927-5

v zaměstnání. To je v našem světě, zaměřeném na výkon a dosahování výsledků, velký handicap.

Na druhé straně jsou děti od útlého věku vedeny k samostatnosti a brzy s nimi rodiče jednají jako s dospělými lidmi, rovnocennými partnery. Jsou zasvěcovány do problémů rodiny a mají právo se účastnit jejich řešení. Díky tomu je pravděpodobně jejich sociální chování a citění velmi vyspělé, zároveň však jsou příliš brzy ochuzeny o bezstarostnost dětství. Takový způsob výchovy je typický pro rodiny v ohrožení či v nelehkých životních podmínkách. Způsob života v romské rodině, kdy se problémy skupiny i jednotlivých členů řeší vždy společně a samostatná rozhodnutí jsou považována za ohrožení pospolitosti, nevede u jednotlivce k vybudování pocitu individuální zodpovědnosti za svůj život.

Ve všech kulturách je základem výchovy dětí předávání tradic a základních mravních norem, Romové vychovávají své děti k „přežití“, ovšem v civilizovaném světě. Jejich výchova se vyznačuje značnou emocionalitou a současně neschopností rodičů děti učit čemukoli jinému, než je nezbytně nutné, vše ostatní je považováno za nepotřebné.

Základním principem evropské kultury je však pravý opak – cílem výchovy je provést mladého člověka až k převzetí plné zodpovědnosti za sebe sama a svůj život. Kolektivní rozhodování a sdílení zodpovědnosti v romské rodině vede k tomu, že dítě necítí individuální životní ambice, nemívá smělé osobní cíle, a to citelně poznamenává školní práci, volný čas i budoucí zaměstnání.

Z tohoto pohledu se romství může jevit jako sociální kategorie. Velmi často se stává, že když jedinec přestane žít v komunitě, přestává také být Romem. Tento fakt je pro vzdělávání Romů zásadním. Jak pěstovat v dětech individualitu a současně nenarušovat zákonitosti rodinné výchovy? Vědomí individuální zodpovědnosti za svůj život je nezbytně nutné k přežití v současném světě a není jiné cesty než k ní děti ve škole i ve volnočasových aktivitách vést. Bude zřejmě trvat několik desítek let, než rodinná výchova a vzdělání romských dětí nebudou stát proti sobě.

4.2 Typické znaky romského myšlení a jazyková bariéra⁸⁸

Romské myšlení je velmi konkrétní a impulzivní. Problémy se neřeší s předstihem, problémy se odkládají a řeší se až tehdy, když už je pozdě. Když na problém nikdo neupozorní zvenčí a nedožaduje se jeho okamžitého řešení, problém neexistuje. Typickým případem jsou obrovské dluhy na nájemném. Není pro rodinu ostuda, že dluží na nájemném, ostuda to je tehdy, když se o tom mluví.

Romové nepřemýšlejí o budoucnosti a nevracejí se v myšlenkách ani příliš do minulosti. **Žijí teď a tady**. Díky této insuficienci jsou jejich kombinační schopnosti omezené a nedokážou tak předvídat nepříjemnosti, které mohou z jejich současného jednání vzejít v budoucnosti.

Ve spojení se značnou emocionalitou projevu mívají často jejich okamžitá rozhodnutí katastrofální dohru v budoucnosti.

Jejich schopnost poměrně rychle se přizpůsobit změně je obdivuhodná a často svou pohotovostí a orientovaností, např. v systému státní sociální podpory, předčí vysokoškolsky vzdělaného „gádža“.

Základem jazykové výbavy většiny romských dětí přicházejících do volnočasových aktivit je, až na výjimky, **romský etnolekt češtiny**. Tyto děti jsou znevýhodněny ve srovnání s dětmi ostatními především tím, že neovládají obecnou češtinu. Romských rodičů, kteří by mluvili na své děti jen romsky, je malé procento. Většina rodičů učí děti češtině, ovšem tak, jak se ji naučili oni i- tzn. romskému etnolektu češtiny.

V důsledku rychlého školního tempa se jazyková bariéra u dětí prohlubuje. Dítě, které ztratí kontakt s učitelem, protože mu nerozumí, se přestane brzy zajímat o školní práci. Motorický neklid, nesoustředěnost a kázeňské problémy u romských dětí bývají často učitelem mylně považovány za vývojovou poruchu typu LMD.

⁸⁸ Podle BALABÁNOVA, H. *Neznámí Romové (pracovní materiál)* Ostrava, 2003. dostupné na WWW: <http://www.sdb.cz/ke-stazeni/>

Ve skutečnosti jsou tyto projevy důsledkem toho, že dítě dávno ztratilo „nit“ s učitelem, i se třídou a chce na sebe, přiměřeně svému temperamentu, upozornit. K tomu je nezbytně nutné, aby měl učitel, vychovatel, ale i sociální pracovník alespoň základní povědomost o struktuře romštiny. Ideální by bylo, kdyby v našich školách a volnočasových střediscích učilo víc romských učitelů nebo pedagogických asistentů, kteří ovládají svůj romský jazyk. Děti totiž mnohem lépe spolupracují s rodilým mluvčím, který jim je přece jenom blíží.

4.3 Výchova a metody výchovy aplikované na práci s romskou mládeží⁸⁹

„Výchova je na jedné straně vždy spojena s hledáním pravdy o životě, o hodnotách, o člověku a jeho světě, o smyslu jeho existence. Na druhé straně zároveň „stojí nohama na zemi“, když směřuje ke konkrétním praktickým úkolům, vyplývajícím z výchovy konkrétních lidí v konkrétních podmínkách, aby se stali odpovědnými a aby v těch podmínkách obstáli.“⁹⁰

„Metody výchovy - (výchovně vzdělávací, vyučovací metody) jsou postupy, kterými se rozvíjejí vědomosti, dovednosti a schopnosti a formují se postoje, zájmy, potřeby a chování vychovávaného jedince. Metoda znamená obecně cestu k cíli. Jako cesta k cíli je pak rozhodujícím prostředkem k dosahování cílů v každé uvědomělé činnosti, proto záleží na výběru vhodných metod a na jejich dokonalém ovládní.“⁹¹

Cílem sociálně-pedagogické práce je socializace jedince neboli vrůstání do společnosti s cílem maximálně možné účasti jedince na jeho životě. Netýkají se práce s normálními jedinci a skupinami, ale s těmi, ale s těmi, kteří se vymykají normě. Proto metody obecné pedagogiky v tomto ohledu selhávají.

⁸⁹ KUCHAR, P. Metodika práce s romskou mládeží. In *Práce s romskou mládeží. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Praha: Salesiánská provincie a Vyšší sociálně pedagogická a teologická škola Jabok, 2001, s. 51-83.

⁹⁰ Tamtéž s. 91.

⁹¹ PRŮCHA, J a kol. *Pedagogický slovník*. Praha:Portál, 2003. s.122. ISBN 80-7178-772-8

4.3.1 Model výchovné metody Dona Bosca

Výchovná metoda Dona Bosca je v České republice používána především ve Salesiánských střediscích mládeže. Tento model probíhá ve střediscích mládeže, pracuje na základě pedagogických principů, a je provozován **Salesiány Dona Boska (SDB)**, nebo **dcerami Panny Marie Pomocnice (FMA)**. Zaměřují se na volnočasové aktivity zejména pro ohroženou mládež. Výchovná metoda Dona Bosca spočívá v *emocionalitě*, *racionalitě* a v nabídce *životního smyslu*. Don Bosco charakterizoval svoji výchovnou metodu pojmy: rozum, náboženství a laskavost. Slovem *rozum* označoval výchovu na základě dialogu, při němž apeloval na svobodnou vůli svých svěřenců. *Náboženství* znamenalo pro něj opravdový vztah k Bohu, který se projevoval ve třech rovinách: bázeň Boží, přijímání svátostí a obětavost pro druhé. *Laskavost (amorevolezza)* vychovatele znamenala pro něj účast na lásce Boží a spojení lásky afektivní s láskou efektivní.

Kuchař na základě salesiánských pedagogických principů, které přijal osobně za své, považuje ve vztahu k Romům za nejvhodnější takový **výchovný přístup**, který je **otevřený**, **emočně vřelý** a umožňuje hluboce saturovat potřebu přijetí bez podmínek, které směřuje k **navázání osobního vztahu**. Po navázání vztahu důvěry a bezpečí se však kladou přiměřené požadavky, které jsou srozumitelné a vyplývají z vnitřní logiky vztahu, který je žádoucí. Jde o elementární požadavky na pořádek, kázeň, nenásilí. Užívá se **metody přirozených a logických důsledků**, která je nesena filozofií „*jak si usteleš, tak si lehneš*“.⁹²

Důležité je, aby výchovné prostředí bylo *strukturované* podle náročnosti požadavků na základě dobrovolnosti a spolupráce. „*Aby byly na jedné straně přístupné spontánní aktivity, kde je nízký práh nároků, a na druhé například sportovní kroužky, které mají relativně stabilní kádr lidí, jsou samostatným sociálním útvarům a funguje v nich skupinová dynamika. Tam se mohou (odstupňovaně) klást vysoké nároky, a to jak v oblasti sportovních výkonů, tak*

⁹² Podle KUCHAR, P. Metodika práce s romskou mládeží. In *Práce s romskou mládeží. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Praha: Salesiánská provincie a Vyšší sociálně pedagogická a teologická škola Jabok, 2001, s. 74.

i v požadavcích na chování a vystupování. Toto je jedna z nejobtížnějších stránek výchovy. Záleží na motivaci, ať už vychází z osobních vztahů či z atraktivity činností.“⁹³

Výchovné prostředí by mělo vyzářovat atmosféru přijetí, rodinného ducha, veselosti a slavnostnosti. Mělo by podněcovat tvořivou spoluúčast. Situace by se měly řešit rozumně a pružně, nikdy ne extrémně.

„Můžeme se setkat s malou vytrvalostí v zájmových činnostech, například ve výtvarné činnosti. Dominuje přístup: přijít, zahrát - udělat dojem, zvítězit – a už dále není potřeba cvičit, protože už se dosáhlo úspěchu. Je třeba ke každému přistupovat jednotlivě, pomoci mu objevit jeho silné stránky a jejich rozvíjením jej přivést k dosažení úspěchu. Nemusí být velký. Chlapci mají velké ambice a malé možnosti. Je třeba jim dát prožitek, že i malého úspěchu si vážíme. A pak je podporovat v další cestě za dalším konkrétním cílem, který je reálný, ale přitom pro ně (a pro jejich vrstevníky) uznávaný a námi pozitivně přijatý a hodnocený.“⁹⁴

4.3.2 Model identitní práce⁹⁵

Tento model rozpracoval kolektiv autorů (**Klätzeky T, Roosler J, Winter H.**) v knize *„Kontatní práce“*, která byla publikována v roce 2007 v rámci projektu „Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružených v ČAS (Česká asociace streetwork)

Dnešní společnost je tvořena kombinacemi mnoha realit. Mladiství jsou nuceni neustále „přepínat“ na nové situace, ve kterých jsou vystavováni novým a novým požadavkům.

⁹³ Tamtéž s.75

⁹⁴ Tamtéž s.75

⁹⁵ KLÁTEZKY, T. a kol. *Životní fáze mládí: prohrát, aniž jsem poražen*. In Kontaktní práce (antologie textů České asociace streetwork), Praha:ČAS, 2007. ISBN neuvedeno

Tvoření identity se jeví jako neukončitelný proces trvající celý život. Model identitní práce se pak chápe jako práce na tom, aby jedinec byl sjednocen sám se sebou, při současné sociální propojenosti a při schopnosti vyvíjet plasticitu ve vztahu k poměru mezi uspořádaností a distancí vůči osobám a skupinám. Současně se vytváří i schopnost přebírat nové role a identifikace, aniž dochází k pocitu ztráty koherence.

Možnost získat identitu v tomto smyslu je kreativní sebeorganizací. Stoupá obzvlášť tehdy, když jedinec má přístup k materiálním a sociálním pramenům. Pro osoby s velkým ekonomickým a sociálním kapitálem obsahuje individualizační posun vždy šance. Zde identitní práce na vlastní kreativní tvorbě sociálních světů a prostředků ustupuje prioritě zvládnání života, v němž jde pak především pouze o to jak přežít.

V modelu identitní práce jsou vyzdvihovány následující skutečnosti:

- a) V dnešní individualizované a pluralizované společnosti není práce na tvorbě a udržování identity pouze specifikem životní fáze dospívání.
- b) Požadavky na tvorbu identity nejsou již dnes – na pozadí neustálých zlomů společenské kontinuity – splnitelné. Spíše jde dnes o to, jak uchopit a zpracovat zlomy kontinuity, a to jak individuálně, tak i společensky.

Přiznání toho, že mladiství jsou takoví, jací jsou, však neznamená, že se má upouštět od možnosti zlepšit jejich život. Tento závažný rozpor, tedy akceptovat mladistvé takové, jací jsou, a zároveň uplatňovat představu o lepším světě, se snaží zařízení orientovaná na model identitní práce řešit komunikativně: na základě porozumění životnímu vyjádření mladistvých vytvářet návrhy pro zlepšení jejich životních podmínek. První zásadní pravidlo jednání orientovaného na identitní práci zní: „**Hledej porozumění!**“ Konkrétně to znamená usilovat o výklad smyslů a rekonstrukci životní situace mladistvého. Další pravidlo jednání orientovaného na dorozumění zní: „**Umožni vývoj!**“ V praktické rovině

to znamená vytvářet pro mladistvé možnosti v takové formě, která jim umožní nejen zajišťovat základní materiální životní potřeby, ale i vytvoří základní kvalifikace v rolích odpovídajících jednáních, přičemž tato kvalifikace je zaměřena na vývoj a utváření schopnosti podílet se na diskuzi.

Komunikativní přístup praktikovaný v tomto modelu identitní práce staví na vývoji malých postupných kroků, čímž projevuje důvěru v kompetenci mladistvých.

4.4 Volný čas jako prostředek osobnostního rozvoje

O rozvoji osobnosti se již napsalo mnoho knih a stalo se dnes velmi diskutovaným tématem. Co však můžeme nabídnout dětem a mládeži ve volnočasových aktivitách? Co může rozvíjet jejich osobnost a vést je tak ke zdravému životnímu stylu? Na tyto otázky se pokusím odpovědět v následující kapitole.

Volný čas dětí a mládeže je zapotřebí citlivě pedagogicky ovlivňovat. To je důležité zvláště u romských dětí a mládeže. *„První zkušenosti s využíváním volného času získáváme v rodině. Rodiče jsou pro děti prvními vzory.“*⁹⁶

Romské děti jsou v rodině často od útlého věku vedeny k samostatnosti a brzy s nimi rodiče jednají jako s dospělými lidmi, rovnocennými partnery. Díky tomu je pravděpodobně jejich sociální chování a cítění velmi vyspělé, zároveň však jsou příliš brzy ochuzeny o bezstarostnost dětství. Způsob života v romské rodině, kdy se problémy skupiny i jednotlivých členů řeší vždy společně a samostatná rozhodnutí jsou považována za ohrožení pospolitosti, nevede u jednotlivce k vybudování pocitu individuální zodpovědnosti za svůj život.

„Cílem současné výchovy je nejen vybavovat děti příslušnými kompetencemi, ale také je učit odolávat nástrahám, které jim společnost připravuje. Drogové závislosti, gamblerství, nesnášenlivost, agresivita apod. jsou dlouhodobými trendy

⁹⁶ PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha:Portál, 1999. s.29. ISBN 80-7178-569-5

*vývoje společnosti a je nutné na ně reagovat ve výchovném působení. Velké riziko k sociálně patologické činnosti je u dětí bez zájmu.*⁹⁷

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Životní styl zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, která se projevuje v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek. Tuto skutečnost lze posuzovat mimo jiné i z hlediska volného času a hospodaření s ním.

Volnočasové aktivity pomáhají rozvíjet a stabilizovat, obohacovat i kultivovat pozitivní cíle a orientovat se na ně.

Přesný návod na to, jak rozvíjet osobnost v dítěti a mladistvém ve volnočasových aktivitách zde opravdu nenajdete. Nabídnou vám ale svědectví snad nejznámějšího českého dětského psychologa Zdeňka Matějčka. Ten ve svých ***Psychologických esejích z konce kariéry*** napsal:

*„Big Five neboli Velká pětka je vynález teprve nedávný. Je to **pět vlastností člověka**, o nichž lze na podkladě četných studií soudit, že umožňují svému nositeli společenský úspěch, přinejmenším v dnešní západní civilizaci (pro buddhisty by to vypadalo asi jinak). Takový člověk se dobře uplatní v práci, je oblíbený, jeho životní dráha je vyrovnaně vzestupná, takže spíše než kdo jiný má „šťastný život“. Samozřejmě – neplatí to absolutně – ale poněvadž to vychází opakovaně a statisticky významně, něco na tom je. Když doktor Luděk Kubička prováděl tzv. predikční analýzy nálezů shromážděných o velké skupině dětí v jejich devíti letech a pak v dospělosti po třicítce, vyšly mu z oné Velké pětky čtyři vlastnosti také dosti přesvědčivě. Znamená to, že kdybychom byli dost moudří, mohli bychom s pravděpodobností přece jen vyšší než náhodnou předpovídat z chování dětí ve třetí třídě základní školy jejich uspokojivou životní dráhu v dospělosti.*⁹⁸

⁹⁷ HÁJEK, HOFBAUER, PÁVKOVÁ. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha: Portál, 2008. s. 192. ISBN 978-80-7367-473-1

⁹⁸ Česká rada dětí a mládeže, *Devatero rad České rady dětí a mládeže pro rodiče při výběru mimoškolních aktivit*, [online].2003 [cit.2010/02/20], s. 3 na WWW: http://www.crdm.cz/download/dokumenty/Devatero_rad_CRDM.pdf

Těmi vlastnostmi Velké pětky jsou: *zvědavost*, *svědomitost*, *otevřenost* (*extraverze*), *emocionální stabilita* a *přívětivost* či (jinak řečeno) *přátelskost*. Jimi se Zdeněk Matějček pak zevrubně zabývá a celou svoji úvahu uzavírá následovně:

*„Podívejme se ještě jednou na vlastnosti v naší Pětce. Je to, upřímně řečeno, dost podivná směs, každý pes jiná ves, od inteligence po přívětivost. Každá z nich je složená či tzv. komplexní a žádná není hned na první pohled srozumitelná a potřebuje výklad – až snad na tu svědomitost. Společných jmenovatelů však mají, domnívám se, hned několik. Ve všech je něco aktivního, všechny jsou zaměřeny z člověka ven, všechny jsou takové, že nemohou někomu druhému škodit, ale spíše mu něco kladného poskytují (pocit jistoty a opory) a všechny jsou konec konců **prosociální**, tj. společnosti příznivé. Není pak divu, že společnost jejich nositele příznivě přijímá a tím umožňuje i jejich (v mezích možností) optimální osobnostní rozvoj a společenskou úspěšnost. To současně znamená, podíváme-li se na věc z evolučního hlediska, že to prosociální má ve vývoji lidského rodu převahu. Věřte nevěřte, ono se to přece jen, byť třeba až v dlouhodobé perspektivě, vyplácí nést si sám v sobě do světa prosociální vlastnosti, postoje, charakteristiky – či jakkoliv tomu chceme říkat. A ono se to stejně tak vyplácí společnosti takové lidi společenskou úspěšností ocenit. Kdybychom tento evoluční vklad nedovedli uchovat a posílit, ale kdybychom jej zanedbali, promrhali nebo jím dokonce programově pohrdli, velice bychom se ochudili (jenomže, vykládejte tohle novinářům a politikům a všem těm, kdo si dělají patent na osvětu národa!) Ted' jde ještě o to, jak to dobré předat svým dětem a jak je na dobrou cestu do světa vybavit. Nemůžeme spoléhat jenom na dědičnost, i když nepochybně hraje velkou roli, a už vůbec bychom neměli nechat věcem jen tak volný průchod. Když se tak dívám dozadu, řekl bych, že vlastně pořád na tohle myslím a snažím se to sám pro sebe i pro ty druhé nějak vyjádřit. Ale nakonec mi z toho vždycky vyjde jen jedno dvojjediné doporučení, které jsem tady už vícekrát připomínal: **totiž učit děti** (odmalička, a to jemně, taktně,*

opatrně, avšak cílevědomě a rozhodně a ovšem na svém vlastním příkladu) ovládat sebe a pomáhat druhým.“⁹⁹

Mladí lidé tvoří skupinu obyvatelstva, která prochází hlubokou přeměnou. Nástup do zaměstnání a založení rodiny posouvají do pozdějších let, často přecházejí ze zaměstnání na studium a naopak, avšak především se jejich osobní životní cesty mnohem více liší od minulosti. Současná mladá generace je nastavena poměrně jednoznačně. Preferuje orientaci na vlastní ego, na sebe sama, avšak na sebe reflektovaného smyslově. Vnitřní svět je ochuzován (ideje, myšlenky, transcendentní dimenze) a tato chudoba je jedním z důvodů rostoucího zájmu o drogy.

Těžkým úkolem pedagoga volného času a/nebo vychovatele je nutnost imponovat jako osobnost a umět motivovat jedince k činnostem, zvláště u romské mládeže! Úspěch také závisí na komunikační schopnosti pedagoga, na jeho osobnostních kvalitách a schopnosti navazovat vztahy. Přitom je pro pedagoga někdy obtížné správně rozpoznat svou roli. Snaží se mladým lidem rozumět, prožívat mnoho zážitků, radostí a problémů s nimi, ale přitom zůstává autoritou, přemýšlí nad konkrétními lidmi a událostmi, doprovází mladé v jejich problémech – a především nese zodpovědnost.

4.5 Volnočasové aktivity jako jedny z možností podpory a rozvoje pozitivní identity u romské mládeže

Romská psychika se v některých aspektech odlišuje od psychiky Neromů. V každodenní praxi se projevují odlišné vzorce chování a jednání, které je třeba chápat jako přímé důsledky specifických rysů a dekodovat je na základě znalostí horizontů romské psychiky.

⁹⁹ Česká rada dětí a mládeže, *Devatero rad České rady dětí a mládeže pro rodiče při výběru mimoškolních aktivit*, [online]. 2003 [cit.2010/02/20]. s. 3 na WWW: http://www.crdm.cz/download/dokumenty/Devatero_rad_CRDM.pdf

Co romské mládeži nabídnout?

*„Je třeba děti a mladé lidi prakticky učit jak obstát v současných podmínkách tím, že jim budeme vytvářet **příležitosti k dosažení úspěchu**, klást na ně přiměřené nároky, budeme důslední, emočně je podporovat a doprovázet v těžkostech a neúspěších. Dbát na to, aby děti dosáhly úspěchu čestným způsobem. Podporovat jejich tvořivost, výkonnost, odvalu, odpovědnost a slušnost, a v neposlední řadě vytrvalost.“¹⁰⁰*

Z konzultace s pracovníci NZDM VIP a z vlastního pozorování při realizaci výzkumu k této práci mohu nabídnout několik příkladů z „**dobré praxe**“. Mnoho romské mládeže v klubu využívá možnost využití hudebních nástrojů, které jsou jim v klubu k dispozici. *„Hudba je stále u Romů živou záležitostí a je jedním z jejich etnoidentifikačních znaků. Hudbou se dostáváme k jejich srdcím.“¹⁰¹* Zde máme možnost nabídnout romské mládeži účast v zájmových kroužkách (např. hra na nějaký hudební nástroj, zpěv, popř. založení hudební kapely). Tím současně rozvíjíme jeden z pozitivních aspektů romské identity.

Další možností jsou sportovní aktivity, tím, že jim budeme vytvářet **příležitosti k dosažení úspěchu**, klást na ně přiměřené nároky. V NZDM VIP se osvědčili sportovní aktivity typu turnajů ve stolním fotbalu, v kopané, dále sportovní aktivity zaměřené na míčové hry v přírodě, návštěvy skateparků atd.

Aktivity zaměřené na podporu **kontaktu se zdroji** autentického romství, dále podporovat všechny **projevy autentického romství** a vytváření podmínek pro **udržování a rozvoj romských tradic**. Z „dobré praxe“ mohu uvést např. každoroční oslavu Mezinárodního dne Romů. Kde se pracovníci zasazují převážně o to, aby romské děti byly seznámeny s historií svého národa. V této

¹⁰⁰KUCHAŘ, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 179. Disertační práce. Univerzita Palackého. Fakulta pedagogická. Katedra antropologie a zdravotní vědy. Vedoucí práce: Doc. RNDr. J. Klementa, DrSc.

¹⁰¹ Tamtéž s.187

historii nacházíme *význačné romské osobnosti*, které by bylo možné přiblížit, například formou dramatizace klíčových okamžiků jejich života.

„Neméně důležité je pomáhat v dialogu s majoritní kulturou, nalézat autentický hodnotový základ, vycházející z konceptu člověka jako osoby a rozvíjející myšlenku lidských práv, důstojnosti člověka, myšlenku svobody, lidské solidarity a spravedlnosti.

Je třeba také podporovat kritickou otevřenost k novým hodnotám a k jejich výběru: např. postoj ke vzdělání. Hledat cesty k jejich osvojení. Podporovat tvořivost v různých oborech činnosti, jak tradičních, tak současných“¹⁰²

5 VÝZKUM

5.3 Cíl výzkumu a hypotéza

Cílem tohoto výzkumu je zkoumat osobní prožitek vlastní identity vzorku romské mládeže, navštěvující NZDM VIP v Českých Budějovicích.

Hypotéza: u vzorku romské mládeže, navštěvující NZDM VIP jsou spíše rozvinuty negativní aspekty romské identity, které brání plnému rozvoji duální identity Romů a úspěšné integraci do společnosti.

¹⁰²Podle KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 156. Disertační práce. Univerzita Palackého. Fakulta pedagogická. Katedra antropologie a zdravotní vědy. Vedoucí práce: Doc. RNDr. J. Klementa, DrS

5.4 Výzkumná otázka

Jak vnímá a prožívá romská mládež svou identitu?

5.5 Metodika

5.5.1 Charakteristika sledovaného souboru

Volbu účastníků hloubkových rozhovorů jsem prováděla náhodným výběrem z populace romské mládeže, ve věku 15-26 let. Výzkumný vzorek tohoto výzkumu tvořili respondenti NZDM VIP v Českých Budějovicích. Celkově bylo vybráno náhodnou formou 15 respondentů.

5.5.2 Použité metody

Metodologická část této práce byla zpracována metodou kvalitativního výzkumu formou hloubkových rozhovorů a přímého pozorování.

Výběr respondentů je záměrný v rámci věkové kategorie 15 – 26 let, protože v tomto věku se nejvíce respondenti zabývají otázkou identity. Nepoužívá se náhodný výběr typický pro kvantitativní výzkum.

Jedná se zejména o rozhovory trvající cca. 30 minut, ve kterých „*dotazovaná osoba tváří v tvář výzkumníkovi přibližuje podrobnosti svého osobního života a osobní historii, tak jak souvisejí se zkoumanou oblastí.*“¹⁰³

Hloubkový rozhovor je důvěrný rozhovor. Přímé pozorování probíhalo při návštěvách zařízení i mimo rozhovory s respondenty.

¹⁰³ BARKER, G. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování : (Rapid Assessment) zneužívání drog ve společnosti.* Sdružení Podané ruce, Brno; Ervin Široký. Boskovice: Albert, 1999. s. 21. ISBN 80-85834-78-2.

Zajímám se o informace nebo chování, které mohou být pro respondenty velmi citlivé. Je to z toho důvodu, abych zjistila, jejich pocity, myšlenky a jak prožívá romská mládež svoji identitu.

Osa rozhovoru byla úsilím o získání informací, které souvisely s prožíváním pozitivním a/nebo negativním vnímání vlastní identity. Jako předpokládané indikátory zkušenosti respondentů s vnímáním identity jsem použila tyto oblasti informací (předpokládané kategorie) s uvedenými otázkami:

Zahájení rozhovoru

- 1. Zjištění věku respondenta:** Kolik ti je let?
- 2. Zjištění pohlaví respondenta**
- 3. Vnímání pozitivní identity**
 - a) **Vnímání romské hudby:** Co prožíváš, když slyšíš romskou hudbu? Jak na Tebe působí?
 - b) **Vnímání romského jazyka, důležitost pro ně samotné:** Je pro Tebe romština důležitá? Kde mluvíš romsky?
 - c) **Prožívání významných událostí:** Jak slavíte doma Vánoce, narozeniny, křest...?
- 4. Vnímání negativní identity**
 - a) **Vlastní názor respondenta na to, jak vnímají „Gádžové“ (neromové) Romy, jak vnímají sami svět kolem sebe:** Jak se podle Tebe dívají „Gádžové“ na Romy? A co myslíš, že si o nich myslí?
 - b) **Snaha poznat a definovat romipen (romství):** Co ti říká romipen? Jak ho prožíváš? Jak i kdy si to uvědomuješ?

- c) **Setkání s rasistickým zážitkem, obavy z rasismu:** Čeho se obáváš, když jsi venku na ulici? Nevzpomínáš si na nějaký rasistický zážitek?
- 5. Doba, po kterou dochází respondent do klubu a informování respondenta o klubu:** Jak dlouho navštěvuješ klub? Jak ses dozvěděl o existenci klubu?
- 6. Motiv, proč respondent navštěvuje klub a v čem mu pomáhá:** Pomáhá ti klub v něčem? Chodíš jsme rád?

5.5.3 Strategie

Pracovala jsem metodou terénního výzkumu v Českých Budějovicích. Výzkum probíhal od 15.2.2010 do 5.3.2010.

Vždy jsem při každé návštěvě Nízkoprahového zařízení VIP prováděla max. 3 rozhovory. Důvodem byla náročnost těchto rozhovorů, jelikož jsem byla v roli posluchače a zároveň v roli moderátora rozhovoru.

Každý respondent byl seznámen na začátku rozhovoru s anonymním způsobem zpracování informací a s účelem a podstatou tohoto výzkumu. Sdělila jsem i možnost kontaktu na mojí emailovou adresu, pokud by někdo měl zájem o zaslání jakékoli informace či výsledků výzkumu této studie. Tyto rozhovory byly nahrávány na diktafon. Na žádost zařízení NZDM VIP na začátku každého rozhovoru podepsal respondent souhlas s nahráváním svých odpovědí. Tyto souhlasy jsou součástí přílohy č. 1.

Na začátku našeho rozhovoru jsem se s každým respondentem domluvila na tom, že pokud nebude chtít na některou z položených otázek odpovídat, samozřejmě nemusí. Má na to právo.

Samotný rozhovor s každým respondentem probíhal cca. 15 minut. Vždy po ukončení rozhovoru jsem si nechala ještě 10 minut na celkové zhodnocení tohoto setkání i společné spolupráce. Při výzkumu jsem se řídila návodem podle M.

Disma, který ve své publikaci „Jak se vyrábí sociologická znalost“ uvádí, že „cílem kvalitativního výzkumu není ověřování teorie, ale její vytváření.“¹⁰⁴

Jako výzkumné nástroje jsem použila (viz. příloha č. 1.):

1) Plán předem vytvořených otázek, pokládaných během rozhovoru.

Rozhovor s každým respondentem měl svůj vlastní pracovní zápis, jenž obsahoval následující¹⁰⁵:

- a) **zahrnuté otázky a zahrnutá témata;**
- b) **výzkumníkovy interpretace odpovědí na každé téma nebo otázku**
- c) **závěry individuálního rozhovoru;**
- d) **celkové poznámky o setkání – zaznamenaná úroveň celkové spolupráce se zúčastněnou osobou;**

Vlastní výzkum začal „*narrativem* – *osobní výpovědí, jeho osobním accountem* – *vyličením – tohoto problému.*“¹⁰⁶ Mojí snahou bylo nechat samostatně mluvit respondenty ke každé otázce. Ve většině případech se respondenti sami o daném tématu rozmluvili. Při rozhovoru jsem dávala najevo celkový zájem, vyjadřovala podporu a aktivně naslouchala.

5.6 ANALÝZA DAT

Nejprve nabízím statistické údaje, které byly zjištěny ještě před začátkem samotných rozhovorů s respondenty.

¹⁰⁴ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1993. s. 302. ISBN 80-7184-141-2.

¹⁰⁵ podle BARKER, G. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování : (Rapid Assessment) zneužívání drog ve společnosti*. Sdružení Podané ruce, Brno; Ervin Široký. Boskovice: Albert, 1999. s. 21. ISBN 80-85834-78-2.

¹⁰⁶ Podle DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1993. s.300. ISBN 80-7184-141-2.

5.6.1 Diskurzivní analýza dat

Výsledky kvalitativního výzkumu nemohou být zobecňovány na celkovou populaci, jako je tomu u výzkumu, který se zabývá vzorkem vybraným statistickým náhodným výběrem.¹⁰⁷

Věk respondentů se pohyboval mezi 15 - 26 lety. Ve vzorku respondentů bylo zastoupeno 8 dívek, které uvedly věk 16 - 19 let a 7 chlapců ve věku 17 – 24 let.

5.6.2 Obsahová analýza dat

Po analýze odpovědí z mého výzkumu jsem nasbírané informace shrnula do několika kategorií, pro lepší přehlednost.

Kategorie

1. **HUDBA:** sice už není tak časté, aby se v rodinách hrálo živě, ale hudba má svou důležitost stále. Dokonce dva respondenti uvedli, že v rodině mají svojí vlastní kapelu nebo že oni sami hrají v romské kapele. Pro respondenty je poslouchání romské hudby samozřejmostí, někteří uvádějí zpívání romských písniček na významných událostech – na pohřbu či na svatbě. Většina respondentů uvedla, že také poslouchají české kapely.
2. **JAZYK:** všichni respondenti uvedli, že je pro ně romština důležitá. „*Tak jsem cikánka, tak to mám v krvi*“ nebo „*jsem cikán, tak musím umět cikánsky*“ . Všichni respondenti uměli romsky a uvedli, že romsky mluví v rodině, mezi kamarády, venku a v klubu.

¹⁰⁷ Podle BARKER, G. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování: (Rapid Assessment) zneužívání drog ve společnosti*. Sdružení Podané ruce, Brno; Ervin Široký. Boskovice: Albert, 1999. s. 30. ISBN 80-85834-78-2.

dva respondenti dokonce přiznali, že romštinu používají v případě, když nechtějí, aby jim „Gádžové“ rozuměli.

3. **TRADICE:** prožívání svátků v romských rodinách je tradicí, která se dodnes v rodinách drží. Respondenti líčili slavení Vánoc, narozenin, křtu apod. Jejich výpovědi se shodovaly. Všude slaví svátky jídlem, pitím, hudbou, tancem a hlavně se sejde celá rodina. Někdy se to čítá až 40 příbuzných. Dva respondenti uvedli, že mají i rodiny na Slovensku a vzájemně se navštěvují při slavení svátků či při událostech, jako jsou křtiny. Respondenti uváděli, že slavení svátků je pro ně příjemná záležitost, mohou se setkat i se vzdálenými příbuznými, které třeba neznali.
4. **PROŽÍVÁNÍ SVĚTA KOLEM SEBE:** tato kategorie ukazuje, co si myslí respondenti o názorech Neromů na Romy. Většina z nich uvádí, že si o nich Neromové myslí, že všichni kradou a že jsou všichni stejní. Také respondenti předpokládali, že Neromové Romy nemají rádi jen proto, že mají jinou barvu pleti. Jedna odpověď na tuto otázku zněla: „*Prej děláme bordel a máme táhnout domů*“. Závěrem této kategorie můžeme říci, že romská mládež se domnívá, že Neromové vnímají Romy spíše negativně.
5. **ROMIPEN:** otázku o prožívání romipenu (romství) u romské mládeže odpověděli pouze čtyři respondenti. Více než polovina respondentů neznala slovo „*romipen*“. Neznali toto slovo, ani jeho význam. V případě, kdy respondent odpověděl, že nezná toto slovo, jsem již nerozváděla význam tohoto slova. V jednom případě dívka po chvíli přemýšlení uvedla, že je to po „*cikánsku - brečení*“. V případech, kdy respondenti znali toto slovo a jeho význam, uváděli všichni především hrdost na to, že jsou „*cikáni*“. Nesetkala jsme se u respondentů s tím, že by se někdo styděl za to, že je Rom.
6. **OBAVY, ZKUŠENOSTI S RASISMEM:** odpovědi týkající se obav z rasismu a zkušeností s tím se u respondentů nijak nelišily. Všichni znají obavy z toho, že je nepustí např. na diskotéky, nebo do klubů.

Jejich zkušenosti jim to potvrzovaly. Všichni mají zkušenosti s tím, že je někam nechtěli pustit jen proto, že jsou Romové. Tři respondenti mluvili o osobním zážitku s rasistickým útokem. Ostatní respondenti uváděli zkušenosti s nadáváním a pokřikováním na ně samotné jen proto, že mají jinou barvu pleti.

7. **NÁVŠTĚVNOST KLUBU** respondenti uváděli pravidelnou. Doba, po kterou do NZDM respondenti docházejí, se pohybovala většinou mezi 1-2 lety. Ojediněle jsme se setkala při rozhovorech s tím, že respondent uvedl dobu docházení do NZDM kratší než jeden měsíc. V jednom případě se omezila návštěvnost NZDM z důvodu narození dítěte. Všichni respondenti přicházeli do NZDM na základě pozvání, které bylo založeno na pozitivním svědectví jejich přátel, kamarádů, vrstevníků a dále na svědectví sourozenců a příbuzných, které má v romské kultuře větší význam než v kultuře majoritní.
8. **MOTIV:** respondenti měli uvést motiv, proč navštěvují NZDM, v čem jim pomáhá. Všichni respondenti se shodli na tom, že do NZDM dochází proto, že zde mají možnost se nějakým způsobem zaměstnat. Mají zde možnost si zahrát hry, pobavit se s kamarády ... „*je tu sranda*“. Mnozí z nich ve svých odpovědích uvedli, že se v NZDM zúčastnili různých besed (např. o drogách) a také, že s pracovníci chodí v rámci NZDM např. do kina.

Nové kategorie

1. Hudba často působila pro respondenty jako ventil, jako obrana proti smutku, beznaději. Respondenti se shodovali na tomto subjektivním vnímání. Také přímým pozorováním jsem vysledovala, že mnoho romské mládeže si skládá texty písní v romštině i s hudbou a následně je společně zpívá.
2. Nepředpokládala jsem, že všichni z respondentů budou umět a mluvit romsky. Romštinu používali v rodině a mezi vrstevníky.

3. Všichni respondenti se shodovali v obavách o to, že je nepustí na diskotéky jen proto, že jsou Romové. Všichni respondenti vycházeli ze své zkušenosti.
4. Při subjektivním vnímání vztahů pracovníků NZDM k nim samotných všichni uvedli, že jim můžou důvěřovat. Kdyby nastal u nich nějaký problém, se kterým by si nevěděli rady, půjdou za pracovníky klubu.

5.6.3 Interpretace

Po rozboru sebraného vzorku romské mládeže můžu odpovědět na otázku, kterou jsme si položila na začátku tohoto výzkumu.

Jak vnímá a prožívá romská mládež svojí identitu? Připomínám že, zásadní otázky při vnímání vlastní identity jsou:: „**Kdo jsem? Jaký jsem? Jak mě vidí ostatní?**“ *„To, jak se vnímáme, jak se hodnotíme, jakou máme důvěru v sebe sama, hraje důležitou roli pro kvalitu našeho prožívání i pro náš život jako takový.“*¹⁰⁸

V rozhovorech respondenti vnímali osobní identitu, jako příslušnost ke skupině lidí, kteří mají společný jazyk, tradice, kulturu, dějiny... Příslušnost ke komunitě, hrdost na svůj původ a spřízněnost mezi sebou vystihuje romské slovo – romipen (romství). Toto slovo však respondenti skoro vůbec neznali. Hrdost na to, že jsou „cikáni“ však uváděli v jiných odpovědích. Toto je důležité pro uvědomění si odpovědi na otázku: „Kdo jsem“.

Kulturní identita je zřejmá v romských rodinách, kde se stále udržují romské tradice, byť někde již málo. Respondenti uváděli slavení významných událostí, jako velkou oslavu, hostinu s množstvím jídla, pití, s hudbou a tancem. Při těchto oslavách se zpravidla scházejí všichni členové rodiny a to i širší příbuzenstvo. Romská mládež vnímá tyto oslavy jako důležité, zároveň v mnoha případech jako

¹⁰⁸ MORGENSTERNOVÁ, M. a kol. *Interkulturní psychologie, rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum, 2007.s.7. ISBN 978-80-246-1361-1

součástí své kultury a svého původu. Několik respondentů uvedlo fakt, že tím se liší od Neromů.

Jazyk, kterým lidé mluví navzájem mezi sebou je jeden ze základních znaků jejich etnické identity. **Romština** je jazyk nabitý emocemi, ať již kladnými nebo zápornými, ale naprosto není jazykem technickým. Proto možná Romové hůře rozumějí slovům v technického významu, s nimiž se my setkáváme už od dětství. V mnoha případech je tato bariéra v jazyce znatelná. Respondenti ve všech případech uměli romsky a také romštinu živě používali. Ať už v rodině samotné, nebo mezi svými vrstevníky.

Romská muzikálnost a provozování hudby jsou významnou součástí romského životního stylu a Romové bývají na tuto součást své identity velmi hrdí. To dokazují mladí Romové i v mém výzkumu. Několik respondentů uvádí, že jsou členy romské kapely, nebo jejich rodiče či příbuzní hrají v romských kapelách. Bohužel romské kapely jsou většinou známé pouze mezi Romy a mají omezený přístup do medií.

Příslušnost ke komunitě, hrdost na svůj původ, zachovávání tradic, živý romský jazyk a láska k hudbě, to vše představuje pozitivní vnímání vlastní identity.

Negativní aspekty romské identity *narušují realistická sebehodnocení, vytváření kladných postojů k sobě samému a deformují vytváření sebeprojektu, protože neposkytují kladné sociokulturní hodnoty, ale naopak, hodnoty negativní.*¹⁰⁹ Jedná se o výpovědi, které ukazují vnímání toho, jak je vidí majorita. V mnoha případech uváděli samotné předsudky, které má majorita k Romům. „*Jenom proto, že jsme černý, nemusím přece krást*“ Na druhou stranu některé výpovědi obsahovali vnímání samotných Romů jako ambivalentní.

¹⁰⁹ Podle KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. S. 189. Disertační práce. Univerzita Palackého. Fakulta pedagogická. Katedra antropologie a zdravotní vědy. Vedoucí práce: Doc. RNDr. J. Klementa, DrS

Identita oběti, jak výše uvádí Říčan, se ukázala při interpretacích otázky, která se zabývá obavami a zkušenostmi s rasismem. Negativní aspekt romské identity je velmi silně spojen s romským pocitem ukřivdění, který se zde potvrdil. Avšak ostatní aspekty negativní identity (izolacionismu, konfrontace a identita skrytého opovržení) nebyly potvrzeny.

Nepotvrdil se můj předpoklad, že u respondentů, zastupujících populaci, kteří navštěvují NZDM VIP, jsou spíše rozvinuty negativní aspekty romské identity,

6 DISKUZE

V diskusi je mým cílem soustředit se na souvislosti, které vedou k vyvrácení hypotézy. Na vzorku respondentů bylo zjištěno, že u romské mládeže nejsou rozvinuty negativní aspekty romské identity. Na jedné straně většina respondentů uvedla, že ve svém osobním životě se setkala s diskriminačním chováním majoritní společnosti. Na druhé straně výpovědi respondentů potvrdily hrdost na příslušenství k národnostní menšině. Všichni dotázaní mluvili ať už romsky nebo romským etnolektem češtiny a oslovovali se jako „Cikáni“ nikoliv jako „Romové“. Romské tradice se v jejich rodinách stále drží. Pohled respondentů na to, co si myslí „gádžové“ o nich samotných, byl velmi negativní.

U respondentů převládaly pozitivní aspekty romské identity, avšak negativní aspekty se v malé míře objevovaly v rozhovorech tak

Položme si však otázku, proč nejsou tyto negativní aspekty u romské mládeže rozvinuty?

Domnívám se, že odpověď nalezneme když se dále budeme ptát, jaké hodnoty jsou v životě mladého Roma důležité? Je to vzdělání, práce, rodina nebo něco dalšího?

1. Z výpovědí respondentů se ukázalo, že největší hodnota v životě je pro mladé Romy rodina. Je to místo, kde jsou přijímány takoví, jací jsou; místo, kde budou rozvíjet své romství. S touto skutečností souvisí

i vnímání klubu jako místa, kam se rádi vrací a kde mají důvěrný vztah k pracovníkům – k Neromům.

2. Mnoho respondentů se u otázek na vnímání tradic a hudby velmi živě rozpovídalo. Co pro ně znamená hudba a tradice byla mojí otázkou také. Respondenti se shodovali v tom, že hudba je pro ně důležitá z hlediska útěchy v době, kdy prožívají smutek. Subjektivní názor na vnímání hudby se shodoval v tom, že romská hudba je více spojena s emocemi a prožíváním různých událostí. Tradice mladí Romové vnímali spíše jako součást svého romství.

Na základě zhodnocení výzkumu mohu říci, že potřebnost posilování pozitivních aspektů romské identity ve volnočasových aktivitách je zde velká, i když se u respondentů nepotvrdilo rozvinutí negativních aspektů identity. A kde jinde ji rozvíjet a posilovat, než ve volnočasových aktivitách, při kterých dáváme dětem a mládeži tak trochu „jiný rozměr“ učení, než ve škole.

7 ZÁVĚR

Na závěr této práce bych chtěla shrnout své poznatky, které jsem při zpracování této práce získala. Teoretická část mé práce uvádí specifika romské etnicity a historii Romů, protože jsem přesvědčena, že je pro mé zaměstnání velice důležitá. V první kapitole se věnuji např. tradičnímu romskému odívání, či jejich tradicích. Součástí teoretické části je také ukázat jak je důležité budování identity během celoživotního procesu. A také aspekty romské identity a navázání na duální identitu, která je teoretickým nástrojem úspěšného začleňování do společnosti.

Pro Romy to v podstatě znamená, že jsou občany České republiky se všemi právy a povinnostmi a zároveň je veřejně uznána jejich romská etnicita. Ze strany Romů je potřebné požadovat v rámci multikulturní integrace kromě pěstování základních etnoidentifikačních faktor, typických pro jejich národnost, také

osvojení kultury majority jako osvědčeného prostředku komunikace v dialogu s majoritní kulturou.

V poslední kapitole předkládám možnosti, jak rozvíjet romskou osobnost ve volném čase a pedagogům mohu nabídnout i několik způsobů, jak pracovat s romskou mládeží ve volnočasových aktivitách.

Praktická část této práce vyhodnocuje hloubkové rozhovory, použité při realizaci výzkumu.

Co je důležité a stojí za to připomenout je důvěrný vztah mezi pedagogem a dítětem, bez kterého by vůbec nešlo výchovně působit na jakoukoliv cílovou skupinu. Zvláště u romských dětí a mládeže je důležité vybudovat si důvěrný vztah, na kterém můžete začít „stavět“. Zde se otevírá možnost pro nejhlubší otevření se, doprovázení vychovávaného na základě přátelství při hledání jasného a reálně možného obrazu vlastní identity.

Seznam použitých zdrojů (literatury)

MONOGRAFIE

1. BARKER, G. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování : (Rapid Assessment) zneužívání drog ve společnosti*. Sdružení Podané ruce, Brno; Ervin Široký. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-78-2.
2. BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999. ISBN 80-85959-47-X
3. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8
4. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka po uživateli*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7184-141-2.
5. DRAPELA, V.J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-766-3
6. FRASER A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X
7. HÁJEK, HOFBAUER, PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1
8. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-244-0496-6
9. KLATEZKY, T. a kol. *Životní fáze mládeži: prohrát, aniž jsem poražen*. In Kontaktní práce (antologie textů České asociace streetwork), Praha: ČAS, 2007. ISBN neuvedeno
10. KUCHAR, P. *Metodika práce s romskou mládeží*. In *Práce s romskou mládeží. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Praha: Salesiánská provincie a Vyšší sociálně pedagogická a teologická škola Jabok, 2001.

11. KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. Disertační práce. Univerzita Palackého. Fakulta pedagogická. Katedra antropologie a zdravotní vědy. Vedoucí práce: Doc. RNDr. J. Klementa, DrSc
12. LIÉGEOIS, J. P. *Rómovia, cigáni, kočovníci*. Bratislava: Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy, 1997. ISBN 80-967674-2-9
13. MORGENSTERNOVÁ, M. a kol. *Interkulturní psychologie, rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1361-1
14. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4
15. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-569-5
16. PELLAROVÁ I. *Romský svět*. Praha, 2006. (skripta k semináři) ISBN neuvedeno
17. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-280-4
18. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova, teorie-praxe-výzkum*, Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-72-2.
19. ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-829-5
20. ŘÍČAN, P. *S Rromy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5
21. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-246-0956-8.
22. VLACHOVÁ, K. ŘEHÁKOVÁ, B. *Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě*, Praha: Karolinum. 1998. ISBN 978-45-490-1274-0

ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY

23. BALABÁNOVA, H. *Neznámí Romové (pracovní materiál)* Ostrava, 2003. Dostupné na WWW: <http://www.sdb.cz/ke-stazeni/>
24. Česká rada dětí a mládeže, *Devatero rad České rady dětí a mládeže pro rodiče při výběru mimoškolních aktivit*, [online].2003 [cit.2010/02/20], Dostupné na WWW: http://www.crdm.cz/dowvloan/dokumenty/Devatero_rad_CRDM.pdf
25. ČESKÝ ROZHLAS 7 – RADIO PRAHA. *Historie a původ Romů*. [online].[cit. 15. 9.2005].Dostupné na WWW:<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530>
26. ČIOVĚK V TÍSNI SPOLEČNOST PŘI ČT O. P. S. *Lichva v podmínkách sociálního vyloučení*. [online].[cit. 2010-01-03]. Dostupné na WWW: <http://www.clovekvtsni.cz/terenniprogramy/lichva.php>
27. DAVIDOVÁ, E. *Co se zachovalo a co se změnilo?* IN Romové v České Republice 2000.[on/line]. [cit. 2009-09-14]. Dostupné na WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18571>.
28. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Člověk v tísní, 2002. In. *Interkulturní vzdělávání I: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísní, 2002. str.17. [on/line]. [cit 2009-11-14]. Dostupné na WWW: www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/d01kapitoly.pdf
29. *Národnostní složení obyvatelstva, Sčítání lidu 2001 – analýzy*, Český statistický úřad [on/line].[cit. 2009-12-31]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>
30. *Romové po roce 1989*. In *Romové v České Republice* [on/line], 2009. [cit.2009-09-14]. Dostupné na WWW:<http://romove.radio.cz/cz/clane> 18394.

31. VZDĚLÁVACÍ PROGRAM SPOLEČNOSTI ČLOVĚK V TÍSNĚ, Projekt varianty [on/line]. 2002. [cit. 2009-09-14]. Dostupné na WWW: variamty.cz/cdrom/podkapitoly/bo2romové/17.pdf

CIZOJAZYČNÁ LITERATURA

32. ŽLNAYOVÁ, E. aj. *Postavenie a úloha ženy - matky a muža - otca v rómskej rodine*. In *Romano džaniben*, 1996, roč. III, č. 1-2.

ČASOPISECKÉ STATĚ

33. KALIBOVÁ, K. Demografie Romů v České republice. In *Demografie*, 1997. roč. 39, č.1,
34. ŠEBKOVÁ, H. Úloha nejstaršího syna v romské rodině. In *Romano džaniben* 1996, roč. III, č. 1-2.

Seznam zkratk

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Seznam příloh

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 1

SOUHLAS S NAHRÁVÁNÍM ROZHOVORU

Já, souhlasím s nahráváním svých odpovědí do diktafonu, pro účel výzkumu v diplomové práci, studentky TF JCU Bc. Olgy Hynoušové. Tyto odpovědi budou pouze přiloženy k diplomové práci.

Datum.....

Podpis.....

Příloha č. 2

ROZHOVOR S RESPONDENTY (předloženy 3 rozhovory)

Rozhovor č. 1

Radek, 19 let

Co vnímáš, když slyšíš romskou hudbu. Jak to na Tebe působí?

- já jsme cikán, takže u mě je to normální, poslouchá ji celá rodina. Líbí se mi třeba Gipsy.cz Ale také poslouchám vaši hudbu, líbí se mi pomalé písničky. Ta naše hudba je hodně rytmická, rychlá. Nabíjí mě energii.

Jak je pro Tebe romština důležitá? Kde mluvíš romsky?

- normálně, mluvím romsky. Doma ale mluvíme česky i
- romsky, s klukama venku mluvíme romsky

Jak prožíváte doma Vánoce, narozeniny, křest...?

- slavíme to, prostě chlast, chlebičky, sejdeme se celá rodina....třeba na narožky přijdou mámy, tátové, bráchové s rodinou atd. tak 10 lidí. Mám dva bráchy a jednu ségru, takže třeba na Vánoce přijde tak kolem 20 lidí. Je to fajn.

Jak se podle Tebe dívají Gádžové na Romy? A co si o Romech myslí?

- já jdu třeba do krámu prostě a už koukaj, hned prostě jdou za mnou, abych něco náhodou neukrat. Prostě bílí vidí cikána a už blbě koukaj. Mám taky kamarády mezi bílejma, některý jsou v pohodě, některý ne. Některý tě vykopou.

Co ti říká romipen? Jak ho prožíváš?

- Co to je? Nevím co to je...

Čeho se obáváš, když jsi venku na ulici? Nevzpomínáš si na nějaký rasistický zážitek?

- jestli kluci, kamarádi neudělají nějaký problém, no. Prostě já jsme v klidu, takovej. Něco se stane, a já o tom ani nevím a pak v tom lítám taky, jen proto, že s nima chodím ven.
- Jo, rasistické zážitky mám pořád. Třeba když jdu do krámu a oni mi tam nechtěj pustit. Prostě nás vidí a už jdou za náma. A bílí ne. Prostě vidí cikána, černý a je to. Fakt. Nepustí Vás tam. Jinak na ulici ne, chodíme většinou s rukama v partě. To si na nás nikdo nedovolí. Taky na diskotéky tady v Budějčích nás nechtěj pustit. Když jdu jinam, tak jo. Jezdíme s rukama do Písku na diskotéky, tam nás pouští.

Jak dlouho navštěvuješ klub? A jak ses dozvěděl o klubu?

- pravidelně, asi rok a půl
- přes kluky, tady chodí i ty malý a ty mě to řekli. Tak jsme to šel zkusit, řek jsme si dobrý, tak jsem sem začal chodit

Pomáhá ti klub v něčem?

- hm, nenudíme se venku, tak sem přijdem a pobavíme se tu
- pracovníci jsou fajn, když mají nějaký kurz, tak s nima jdeme, třeba do kina, to je supr nebo taky zajímavý přednášky jsme tu měli, třeba o drogách a tak.
- dobrý tady, jsou fajn, mám tady kámoše

Rozhovor č. 2

Honza, 18 let

Co vnímáš, když slyšíš romskou hudbu. Jak to na Tebe působí?

- poslouchám ji. Jde o tom, že já poslouchám i vaši hudbu, je pěkná
- mám rád funky, jazz a tak. A někdy to hrajou naši lidi a někdy vaši
- hudba je pro mě odreagováním od starostí

Jak je pro Tebe romština důležitá? Kde mluvíš romsky?

- Umím romsky, používám ji většinou doma, doma mluvíme romsky a tady v klubu taky někdy mluvíme romsky

Jak prožíváte doma Vánoce, narozeniny, křest...?

- Já myslím, že úplně stejně jako vy
- Na Vánoce prostě stromeček, kapr, nějaký jídla, jednohubky, dárky a tak. Na Vánoce se schází celá rodina, já mám rodinu i na Slovensku, takže na Vánoce všichni přijedou k nám, nebo mi jezdíme k nim. Sejde se nás tak 30-40 lidí. Ale moc je nezámám, naposled jsme tam byl, když mi bylo nějakých 6-7 let. Teď se tam ale chystám znova. Narozeniny si dělám sám. Je mi sedmnáct, máma mi dá nějaký peníze, abych si něco koupil a abych to oslavil, tak to oslavim s kámošema.

Jak se podle Tebe dívají Gádžové na Romy? A co si o Romech myslí?

- No tak já si myslím, že některý dobře, některý úplně špatně. Třeba někdo uvidí Roma a hned si myslí, že to je nějaký hajzl, nějaký rasismus, že chce hned všechno rozmlátit

Co ti říká romipen? Jak ho prožíváš?

- Nic, nevím co to je

Čeho se obáváš, když jsi venku na ulici? Nevzpomínáš si na nějaký rasistický zážitek?

- třeba to, že mi dá někdo přes hubu

- jednou jsme šel z posilovny, chodím tak k plavečáku a šel jsme přes náměstí a tam byli 3 náckové, že prostě na mě vyskakovali a tady to. Měl jsme u sebe paralyzér, pendrek, protože jsme dělal hlídače, tak mi to zůstalo a prostě vyhrožovali mi. Alre to byli mladší, tak kolem 20 let. Jeden se se mnou porval
- mám pocit, že nás všichni berou stejně. Třeba někdo něco udělá a oni to hodí na nás všechny. Ale my už to tak berem

Jak dlouho navštěvuješ klub? A jak ses dozvěděl o klubu?

- Každý den, asi rok
- Řekli mi to kamarádi, že to je kousek od Palačáku, že jsou tady počítače

Pomáhá ti klub v něčem?

- Že se doma nenudim, mám kam jít, zahrnu si kulečník, pinčes, pokecám s rukama
- Dá se mluvit s holkama(pracovnice) který tady jsou, třeba už pár klukům taky pomohli, takže až budu potřebovat, tak vím, že můžu za nima přijít a pomůžou mi

Rozhovor č. 3

Irena, 17 let

Co vnímáš, když slyšíš romskou hudbu. Jak to na Tebe působí?

- Poslouchám převážně romské kapely, třeba Bagas jsou dobrý
- Vždycky si je pustíme s kamarádkama venku v mp3 nebo doma
- Baví mě i na ně tancovat, já ráda tancuju

Jak je pro Tebe romština důležitá? Kde mluvíš romsky?

- Tak dost je důležitá
- Doma nemluvíme romsky, tam mluvíme česky
- Romsky mluvíme mezi dětma

Jak prožíváte doma Vánoce, narozeniny, křest...?

- Pěkně
- Veselý Vánoce, celá rodina se schází, u nás tak kolem osmi lidí, máme hodně jídla a pití a slavíme až do rána

Jak se podle Tebe dívají Gádžové na Romy? A co si o Romech myslí?

- některý jsou dobrý a některý jsou špatný
- říkají že nic jiného neumíme, než že kradem a atak
- třeba některý bílí jsou dobrý, třeba tady v klubu holky, co tu pracujou – ty nás berou takový, jaký jsme

Co ti říká romipen? Jak ho prožíváš?

- To je cikánský? Brečení...

Čeho se obáváš, když jsi venku na ulici? Nevzpomínáš si na nějaký rasistický zážitek?

- že nás nepustí na diskotéku, to prostě už cítíme, že nás tam nechtěj
- tady v Budějčích je to dost často, ale my neděláme bordel, chceme si jít prostě zatancovat a taky za rukama (smích)
- já se bojím nácků, je to hrozný, viděla jsme to v televizi

Jak dlouho navštěvuješ klub? A jak ses dozvěděl o klubu?

- já tak půl roku
- kluci mi to řekli

Pomáhá ti klub v něčem?

- Že nemusíme být venku, že jsme v teple
- Taky když jdeme na nějaký hřiště, tak na nás volají hned policajty, lidi z paneláků
- Lidi nás vyhazují, tady ne, taky tady můžem bejt na počítačích, nebo si kreslit a hrát pinčes

Abstrakt v českém jazyce

HYNOUŠOVÁ, O. *Rozvoj pozitivní identity u romské mládeže ve volnočasových aktivitách*. České Budějovice 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Pavel Kuchař, PhD.

Klíčová slova: romská etnicita, romský jazyk, romská kultura, historie, identita, romská identita, pozitivní aspekty romské identity, negativní aspekty romské identity, duální identita, volný čas, rozvoj osobnosti, volnočasové aktivity, romská mládež, kontakt, dobrá praxe, metody, analýza, diskuze

Tato práce pojednává o identitě mladých Romů. O její vývoji, významnosti a důležitosti při hledání sebe sama. Abychom lépe pochopili důležitost nalézání identity u romské mládeže, musíme poznat jejich kulturu, tradice, způsob života atd. V teoretické části dále najdeme rozvoj osobnosti ve volném čase, jeho důležitost při utváření osobnosti a metody výchovy aplikované na práci s romskou mládeží vycházející z „dobré praxe“. Praktická část je zaměřena na výzkum v terénu. Výzkum je ověřením hypotéz, stanovených na začátku práce. Dále jsou součástí výzkumu nové skutečnosti, které autorka objevila při realizaci výzkumu v terénu. Pedagogovi by měla tato práce dát ucelený náhled na problematiku rozvoje identity u romské mládeže.

Abstrakt v anglickém jazyce

THE ABSTRACT

HYNOUŠOVÁ, O. *Development of young gypsies' positive identity in leisure time*. České Budějovice 2010. Graduation theses. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Education. Supervisor Mgr. Pavel Kuchař, PhD.

The keywords: Roma ethnicity,Romani language,Roma culture,history, identity,Roma identity,positive aspects of Roma identity,negative aspects of Roma identity,dual Identity,leisure time,personal development,leisure activities,Roma Youth,contact,Good Practice,methods,analysis,Discussion

This theses deals with an identity of young Romanies. About its development, meaning and importance when searching for oneself. To understand the significance of finding the Romanian youth's identity, it is essential to get familiar with their culture, traditions, way of life etc.

In the theoretical part it is possible to find the topic of personal development with relation to free time, its importance with creating a personality and educational methods applied to working with Romanian youth coming out of „good experience“. The practical part focuses on fieldwork. The research is a verification of hypotheses that were set at the beginning of the work. The next part of the research are new facts that have been found by the author during the realization of the research in fieldwork. This work is supposed to provide an educationalist a complex view of the problems connected with the identity development of the Romanian identity.